

Het Centrum voor
Internationaal Recht
(VUB);
boeiend onderzoek
in zeerecht (MD)

Deze Engelse miniatuur van kort na 1300
stelt twee in de strijd verwikkelde kogges voor (BL)

Maritieme en fluviale archeologie:
een nieuw elan

Focus

Maritieme en fluviale archeologie: een nieuw elan
Zeeleeuw en Serres van De Haan

* Serres van De Haan: positief bilan na drie jaar

* Faciliteiten voor onderzoekers opgewaardeerd

Onderzoek

Het Centrum voor Internationaal Recht (Vrije Universiteit Brussel): boeiend onderzoek in zeerecht

VMDC

* VLIZ bibliothecaris wordt nieuwe voorzitter van EURASLIC!

* De werking van de zeebibliotheek van het VLIZ in cijfers

* IMIS databank: krachtig, veelgebruikt en plastisch marien informatie-systeem

* Twee nieuwe websites beschikbaar via VLIZ kanalen

* De politiek van VLIZ inzake gegevensbeheer en -uitwisseling

* Hoeveelheid Schelde-informatie in IMIS informatie systeem gevoelig uitgebreid

Interview

met Kris Struyf, de 'nieuwe' conservator van het natuurcentrum 'Het Zwin'

Kort

* Scheldefonds en Schelde InformatieCentrum pakken uit met heuse krant

* Strategische milieueffectenrapportage Schelde-estuarium: VLIZ betrokken

* Een barometer voor de kust

Colofon

De VLIZ nieuwsbrief wil bekendheid geven aan de activiteiten van Vlaamse onderzoekers en beleidslij actief in de kuststreek, de estuaria en op zee en aan initiatieven van het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ). Standpunten vertolkt door individuen en groepen worden niet noodzakelijk door het VLIZ gedeeld. De nieuwsbrief verschijnt driemaal per jaar in een oplage van 1500 exemplaren en wordt gratis verstuurd naar alle VLIZ leden. Overname van artikelen is toegelaten mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever

Jan Mees, VLIZ

Vismijn Pakhuizen 45-52

B-8400 Oostende, België

Coördinatie en eindredactie

Jan Seys

059 34 21 40

jan.seys@vliz.be

Werken mee aan dit nummer

Kathy Belpaeme, André Cattrijsse, Klaas Deneudt,

Ingrid Dobbelaere, Erik Franckx, Glenn Gevaert,

Jan Haspelslagh, Ann-Katrien Lescrauwaet,

Dominique Milh, Marnix Pieters,

Liesbet Schietecatte, Ward Vanden Berghe

Vormgeving

Johan Mahieu

Foto's/illustraties

A. Chocqueel (AC), Ann-Katrien Lescrauwaet (AL),

British Library Ms. Royal 10 E.IV.f.19 (BL),

Centrum voor Internationaal Recht VUB (CIR),

Electrabel - Nico De Nijs (E-ND), Hans Denis IAP (HD),

Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP),

Misjel Decler (MD), Marc Dewilde IAP (MaD),

Martin Van Dromme (MVD), NOAA Photo Library,

Rica Annaert (RA), Jan Seys (JS), Tomas Termote (TT),

Vlaams Instituut voor de Zee (VI),

Werner Wouters IAP (WW)

Drukkerij

De Windroos nv

Gedrukt op biosetpapier 130 g (oplage 1500 ex.)

Algemene informatie

VLIZ vzw

Vismijn Pakhuizen 45-52

B-8400 Oostende

Tel.: 059 34 21 30

Fax: 059 34 21 31

e-mail: info@vliz.be

http://www.vliz.be

Editoriaal

Het voorbije jaar was voor het VLIZ een uiterst boeiend en tevens belangrijk jaar.

Temidden het drukke activiteitenprogramma werd immers een externe doorlichting ingezet die - hopelijk in het vroege voorjaar van 2004 - zal leiden tot een nieuwe beheersovereenkomst met de Vlaamse overheid en de provincie West-Vlaanderen. Met deze nieuwe beheersovereenkomst hopen we voldoende armslag te krijgen om ook de volgende vijf jaar een maximale service te kunnen bieden aan wetenschappers, ambtenaren en anderen met een passie voor zee- en kustonderzoek.

De invulling die het VLIZ geeft aan zijn ambitieuze en diverse takenpakket is het afgelopen jaar immers verder gegroeid en geconsolideerd. Zowel voor het luik informatie en communicatie, de logistieke ondersteuning, de bibliotheek- en datacentrumactiviteiten als voor de dienstverlening die hieraan gekoppeld is, werden lopende initiatieven verder uitgewerkt en nieuwe ontplooid. Steeds meer vragen bereiken het infoloket van het VLIZ, vragen die nu ook via de website-rubriek 'Onze kust' hun weg vinden naar het world wide web. Het aantal hits op de website is quasi verdubbeld van 500.000 in 2002 tot bijna 1 miljoen in 2003. Gemiddeld elke maand van 2003 organiseerde het VLIZ een infodag, workshop of symposium, gericht naar diverse doelgroepen. De dienstverlening van de bibliotheek breidt steeds verder uit en ook de contacten met de internationale fora voor mariene informatie- en documentatiecentra groeien gestaag. Hetzelfde geldt voor het Vlaams Marien Data- en Informatie Centrum dat in het kielzog van de organisatie van het 'Colour of Ocean Data' symposium eind november 2002, heel wat naambekendheid verwierf. Dit leidde tot talrijke nieuwe initiatieven, uitnodigingen en engagementen. Als kers op de taart kan hier ongetwijfeld de komst van het IODE Project Office van UNESCO naar Oostende worden vermeld. Maar ook het grote publiek kwam niet in de kou te staan. Naar jaarlijkse traditie nam ons instituut enthousiast deel aan de Week van de Zee en de Visserijfeesten, organiseerde het de druk bijgewoonde Zwin-studiedag en Jongerencontactdag en lag het mee aan de basis van heel wat andere evenementen en publicaties. Tevens vonden meer mensen de weg naar onze kantoren, bibliotheek en website, en vonden wij de weg naar de Schelde. Door een goede samenwerking met AWZ en met tal van Nederlandse instituten en organisaties, werd het VLIZ in 2003 versterkt met twee nieuwe krachten die respectievelijk het Schelde InformatieCentrum en het Scheldefonds ondersteunen.

In het verlengde hiervan is 2003 nog maar net achter de rug of er dient zich al een pakket boeiende nieuwe projecten en initiatieven aan waaraan VLIZ zal participeren.

In 2004 zal IMIS model staan voor het Nederlands-Vlaamse informatiesysteem over de Schelde, de 'Scheldemonitor'. En van 17 tot 19 maart vindt in Brugge de startvergadering plaats van 'MARBEF', een project rond mariene biodiversiteit dat zich situeert binnen het Europese zesde Kaderprogramma en meer dan 50 Europese instituten bundelt in een 'Network of Excellence'. Ons kleine en jonge instituut heeft de eer en het genoegen binnen dit consortium als datacentrum te fungeren. Ook 2005 belooft al een druk jaar te worden met in het voorjaar de feestelijke opening van het IODE Project Office en de daaraan gekoppelde algemene vergadering van het International Oceanographic Data Exchange netwerk te Oostende, en in het najaar de organisatie van een internationaal symposium te Koksijde over natuurontwikkeling en -herstel in duin- en schorgebieden, dit laatste in opdracht van AMINAL.

Intussen blijven we jullie via deze nieuwsbrief regelmatig informeren over onze activiteiten. Je vindt er ook nu weer boeiende artikelen in terug, geput uit het rijke assortiment aan mariene wetenschappen en aanverwante kennis in Vlaanderen. Dr. Marnix Pieters en Liesbet Schietecatte stellen in een bijdrage de nieuwe cel 'Maritieme en fluviale archeologie' van het IAP aan u voor,

terwijl professor Erik Franckx van de VUB de weg wijst in het

vakgebied internationaal maritiem recht.

We sluiten af met een interview met Kris Struyf, de 'nieuwe' conservator van het bekendste natuurgebied in België, het Zwin. Kris vertelt over zijn verleden, en over de toekomst van het Zwin.

Hopelijk ontmoeten we elkaar binnenkort op de VLIZ Jongerencontactdag Mariene Wetenschappen, die doorgaat in het Provinciehuis Boeverbos te Brugge op 5 maart e.k.!

Jan Mees
directeur

Maritieme en fluviale archeologie: een nieuw elan

Vlaams minister Paul Van Grembergen richtte op 15 juli 2003, ter gelegenheid van een druk bijgewoonde persvoorstelling in het Provinciaal Museum Walraversijde te Oostende, de nieuwe cel Maritieme en Fluviale Archeologie op. Het ontstaan van deze nieuwe cel binnen het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP) was voor het VLIZ een goede reden om aan dit weinig bekende onderwerp de nodige aandacht te besteden. Maritieme en fluviale archeologie is immers een deel van de archeologie die in Vlaanderen (te) lang onderbelicht is gebleven maar nu eindelijk de aandacht lijkt te zullen krijgen waar het recht op heeft. Wat behoort zo allemaal tot dit onderzoeksdomein? Welke lading dekt de vlag van de ronkende titel van deze bijdrage? Het antwoord hierop leest u in onderstaand relaas en geloof ons: het is een hele kluit!

Maritiem en fluviaal archeologisch patrimonium veel meer dan enkel scheepswrakken!

In algemene termen kan men maritieme en fluviale archeologie definiëren als "de studie van de materiële bronnen die verband houden met de directe interactie van de mens met de wateren van de wereld (respectievelijk oceanen, zeeën en rivieren en meren)". In concreto omvat het maritiem en fluviaal archeologisch erfgoed dus in de eerste plaats de zogenaamde nautische archeologische monumenten. Dit zijn wrakken van schepen en drijvende inrichtingen met inbegrip van hun lading en uitrusting, ongeacht of ze zich op zee, in een rivier of aan land bevinden. Maar er is meer. Ook alle aan land, maar in de nabijheid van water gesitueerde archeologische monumenten die bij hun functioneren in belangrijke mate op de zee of op het water gericht waren, maken deel uit van het clubje. En dat zijn er nogal wat: aanleg- en haveninfrastructuur, sluiscomplexen, getijden- en andere watermolens, vuurtorens, scheepswerven, vissersnederzettingen en specifieke op vis gerichte installaties zoals viswieren en rokerijen, andere ambachtelijke installaties die hoofdzakelijk werkten met grondstoffen uit zee zoals kalkbranderijen van schelpen en zoutziederijen en tenslotte directe, in de omgeving van het water gelegen toeleveringsbedrijven zoals bijvoorbeeld houtzagerijen. Minder bekend, maar daarom niet minder belangrijk als onderzoekstopic, zijn de in zee verdwenen nederzettingen, de vroegere (o.a. prehistorische) kustlijnen en alle in

het water verloren of gedumpte voorwerpen waartoe dus ook heel wat vliegend erfgoed (vliegtuigen e.d.) behoort. En voor wat de rivieren betreft passen ook bruggen en doorwaadbare plaatsen in het lijstje.

U hoort het. De opsomming is haast eindeloos en helemaal niet beperkend. Het betreft een uiterst uitgebreid en veelzijdig onderzoeksterrein waarvan de mogelijkheden pas de laatste jaren echt ten volle 'aan het oppervlak' kwamen en waarvan de grenzen niet echt scherp zijn af te bakenen.

Maritieme en fluviale archeologie in Vlaanderen?

Maritieme archeologie wordt al te snel en vaak uitsluitend in verband gebracht met het Middellandse Zeegebied, vooral vanwege de sterk tot de verbeelding sprekende wrakken geladen met amforen. In tweede instantie denkt men soms nog wel eens aan een aantal prestigieuze onderzoeksprojecten uit Noord- en Noordwest-Europa zoals het onderzoek van de *Kronan* in Zweden en dit van de *Mary Rose* in Engeland

De Mary Rose en de Kronan, twee titanen uit een pre-Titanic tijdperk

De Mary Rose was het vlaggeschip van de Engelse koning Hendrik VIII. Het zwaarbewapende oorlogsschip, 700 ton zwaar, zonk op 19 juli 1545 tijdens een confrontatie met de Fransen nabij de kust van Portsmouth. Dit gebeurde geheel onverwacht en zeer snel, wellicht tengevolge van een ongelukkig manoeuvre waardoor het schip naar één zijde begon over te hellen en op korte tijd helemaal vol liep met water (vermits de kanonpoorten open stonden). Het schip had ongeveer 700 man aan boord waarvan er slechts een 40-tal de ramp overleefden. Grote delen van het schip werden na jaren van onderzoek onder water in 1982 uit de zee gelicht, geconserveerd en bestudeerd. Samen met de duizenden heel goed bewaarde voorwerpen vormt dit de kern van een attractief museum. Het schip had o.a. een grote hoeveelheid van de gevreesde Engelse 'longbows' aan boord (de dodelijk efficiënte middeleeuwse bogen, sterk gevreesd door de Fransen tijdens de Honderdjarige Oorlog).

Het verhaal van de Kronan is gelijkaardig maar speelt zich meer dan honderd jaar later af in de Baltische zee, nl. voor de oostkust van het eiland Öland. Het schip met 800 man aan boord was in een strijd gewikkeld met een vloot van een Deens-Nederlandse coalitie en ontplofte op 1 juli 1676. Slechts 50 man overleefde de ramp. De resten van het schip werden in 1980 gelokaliseerd op een diepte van 26 meter. Sinds 1981 worden de resten van het 230 ton wegend schip onder water onderzocht door een team van het museum van Kalmar (Zweden). Dit leverde tot nu toe meer dan 25.000 voorwerpen op waaronder heel wat uitzonderlijke stukken zoals een aantal houten beelden en een bekende reeks muziekinstrumenten w.o. een viool en een aantal trompetten.

De Mary Rose was het vlaggeschip van de Engelse koning Hendrik VIII. Dit oorlogsschip zonk in 1545 bij een confrontatie met de Fransen t.h.v. Portsmouth. Grote delen van het schip werden na jaren van onderzoek onder water in 1982 uit de zee gelicht, geconserveerd en bestudeerd. Samen met de duizenden heel goed bewaarde voorwerpen vormt dit nu de kern van een attractief museum. Op de foto is de Mary Rose te zien vanaf de boeg, zacht geland in een stalen wieg voorzien van een matras van airbags (IAP, naar Rule 1982, 214)

(zie kader) - om slechts twee van de meest bekende te noemen - maar daar blijft het dan meestal bij. Maar ook Vlaanderen heeft een zeer rijke maritieme traditie. Het hoeft dan ook weinig betoog dat er ook hier wel degelijk nood is aan een onderzoekseenheid van de overheid die zich buigt over het maritiem en fluviaal archeologisch patrimonium. Niet overtuigd? Oordeel dan zelf maar op basis van enkele hieronder opgesomde voorbeelden.

Een replica van een middeleeuwse kogge in de haven van Simrishamn (Zweden) (RA)

Nautische archeologische monumenten

Slechts het topje van de ijsberg bekend?

De zuidelijke Noordzee herbergt een groot aantal scheepswrakken. Slechts een beperkt aantal hiervan is reeds in detail gedocumenteerd en bestudeerd. In het Belgische deel van de Noordzee alleen al zijn 228 scheepswrakken in kaart gebracht en gedocumenteerd door de afdeling Waterwegen Kust van de administratie Waterwegen en Zeewezen (AWZ-WWK), en dit enkel in functie van de veiligheid

De kogge van Doel, het voormalige 'werkpaard' van de hanzesteden (HD)

voor de scheepvaart. Verder nam maritiem archeoloog Tomas Termote een 15-tal duikbootwrakken uit WOI onder de loupe en recent nog de *Prangenhof*, een Duitse stoomtreiler uit het begin van de 20ste eeuw. Ook is door de vzw Maritieme Archeologie reeds heel wat maritiem archeologisch werk verricht o.a. in verband met een scheepswrak dat voor de kust van Zeebrugge was gelegen, het zogenaamde 'Zeebruggewrak'. Het betreft een wrak, te oordelen naar de lading uit het begin of de eerste helft van de 16de eeuw. En de vzw Nata, met basis te Nieuwpoort, is sinds een aantal jaren begaan met het onderzoek

Ten gevolge van het tijdelijk afsluiten van de Zwinmondning tegen olieervuiling in de winter van 2002/2003 werd op het strand van Knokke een 19de eeuwse houten boot vrijgespoeld (HD)

naar wat gemakkelijkschalve voorlopig het 'Nieuwpoortwrak' wordt genoemd, een wrak dat volgens de teruggevonden voorwerpen mag gedateerd worden in het midden/tweede helft van de 18de-eeuw. Deze voorbeelden hebben niet de pretentie van volledigheid maar geven enkel een idee van de mogelijke omvang van het maritiem archeologisch patrimonium aanwezig in de Belgische territoriale wateren.

De kogge van Doel en andere houten scheepswrakken

De bekendste scheepsvondst van de laatste jaren is ongetwijfeld de zgn. 'kogge van Doel' (zie foto). Dit is zonder twijfel ook de markantste scheepsvondst die tot nog toe in Vlaanderen werd gedaan. Dit scheepswrak, ontdekt op 14 september 2000 tijdens de graafwerken voor de bouw van het Deurganckdok te Doel, is in de weken na de ontdekking opgegraven door de archeologische dienst Waasland in samenwerking met Karel Vlierman, voormalig medewerker van het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterarcheologie (NISA). Voor de registratie ter plaatse werd geopteerd voor de techniek van 3D-scanning. Met deze techniek kan een snelle en gedetailleerde registratie worden uitgevoerd van het scheepswrak, wat leidt tot heel wat tijd- en kostenbesparing. Eens ingescand zijn er allerlei mogelijkheden zoals o.a. de snelle productie van een schaalmodel.

Dit wrak is onder meer belangrijk vanwege zijn goede bewaring en zijn merkwaardige positie. De meeste houten schepen van vroeger zijn, door de aanwezigheid van scheepsbalast, naar de bodem gezonken in dezelfde positie als waarin men ze varende zou aantreffen. Hierdoor zijn de hogere delen van het schip veelal weggeschuurd of vernietigd. De Doel-kogge echter, ligt met de kiel naar boven, iets wat zelden voorkomt. Bij een schip dat omgekeerd ligt bestaat de kans dan ook dat de bovenkanten beter bewaard zijn. Via onderzoek van de jaarringen, registreerbaar bij de eiken scheepsonderdelen, kon de bouw van deze kogge worden gedateerd in de eerste helft van de 14de eeuw. Hoewel de detailstudie van dit wrak nog moet worden uitgevoerd is nu reeds duidelijk dat deze een grote bijdrage zal vormen tot de kennis van dit vermaarde laatmiddeleeuwse handelsschip, het zogenaamde 'werkpaard' o.a. ingezet voor de bulktransporten van de hanzesteden.

Daarnaast komen bij allerhande graafwerken nog regelmatig boten of resten van boten aan het licht. Zo is in de winter van 2002-2003 op het strand van Knokke een 19de-eeuwse houten boot (zie illustratie) vrij-

Muurresten van een vuurtoren te Nieuwpoort (MaD)

gespoeld als gevolg van het tijdelijk afsluiten van de Zwinmonding tegen olievervuiling. Dat beide voorbeelden geen geïsoleerde voorvallen zijn kan worden aangetoond aan de hand van literatuuronderzoek: er is de vondst van een boot te Brugge in 1899 en deze van een boot te Oostende in 1952. In dit laatste jaar werden langs de Torhoutsesteenweg op 8 m diepte de resten van een wrak van een overnaads gebouwde boot met een lengte van 15 m aangetroffen.

Aan land gesitueerde archeologische monumenten die in belangrijke mate op de zee of het water gericht zijn

De Romeinse vuurtoren van Dover is zeer wijd bekend, maar ook langs de Vlaamse kust staan en hebben in het verleden een aantal vuurtorens gestaan. Dat de middeleeuwse vuurtoren van Nieuwpoort in 1996 archeologisch is onderzocht is minder bekend. Van deze zeshoekige bakstenen toren is bovengronds niets meer te merken. Het idee als zou ook ondergronds niet veel van de vuurtoren heel zijn gebleven, bleek niet te kloppen: tijdens nog niet gepubliceerd onderzoek bleek nog 2 meter opgaand muurwerk aanwezig (zie foto), waardoor het zeker de moeite loont deze site archeologisch te valoriseren.

Sinds 1992 voert het IAP in samenwerking met de provincie West-Vlaanderen archeologisch onderzoek uit naar het verdwenen laatmiddeleeuws vissersdorp Walravensijde. Het onderzoek van vissersmilieus zit volledig in de maritieme sfeer en onder het vondstenmateriaal bevindt zich dan ook heel wat typisch maritiem archeologisch materiaal zoals onderdelen van boten, van scheepstuigage, van onderhoudsproducten voor de boten, van navigatieinstrumenten zoals dieploden en van maritiem geïnspireerd speelgoed. Meer en meer blijkt dat de vissers van 'Walravensijde' - zoals de middeleeuwse naam luidde - en bij uitbreiding wellicht alle Vlaamse vissers in de late middeleeuwen behalve met vissen evenzeer actief waren op verwante terreinen zoals handel, loodsdiens, piraterij en strandjutterij. Ondertussen is sinds 24 juni 2000 op het domein Raversijde een leerrijk, provinciaal archeologisch museum aanwezig, gewijd aan deze uitzonderlijke site.

Ook meer in het binnenland wordt geregeld studiewerk verricht dat eigenlijk als onderzoek naar maritiem archeologisch erfgoed kan worden bestempeld. Zo bracht de opgraving langs de Zoutwerf te Mechelen onder leiding van Werner Wouters een aantal mogelijke 17de-eeuwse haringrokerijen aan het licht.

Haard van een mogelijke 17de-eeuwse haringrokerij te Mechelen (WW)

Sinds 1992 voert het IAP in samenwerking met de provincie West-Vlaanderen archeologisch onderzoek uit naar het verdwenen laatmiddeleeuws visserijdorp Walraversijde. Sinds 24 juni 2000 is op het domein Raversijde een provinciaal archeologisch museum aanwezig gewijd aan deze uitzonderlijke site (MD)

Het betreft kleine rechthoekige bouwsels met een abnormaal grote schouw (zie foto). In de geschreven bronnen wordt voor deze omgeving regelmatig gewag gemaakt van het roken van haring. Deze drie voorbeelden geven aan dat ook aan land heel wat maritiem en fluviaal archeologisch onderzoek is te verrichten.

In zee verdwenen nederzettingen

Iedereen weet dat de Vlaamse oostkust regelmatig te kampen heeft met zandverlies tijdens winterstormen. Regelmatig dient dit zandverlies dan ook te worden gecompenseerd door aanvoer van zand uit zee met vrachtwagens of d.m.v. baggerschepen via een pijpleiding. Landverlies aan zee kwam ook vroeger regelmatig voor. Zo verdwenen in de 14de- en 15de-eeuw grote delen van Oostende in zee. Het casino en de Van Iseghemlaan begrenzen aan de landzijde zowat het areaal van de voormalige middeleeuwse stad, de rest ligt onder het strand en in zee. Oostende is op dit vlak geen alleenstaand geval. Ook delen van het middeleeuwse (Wal)Raversijde (zie foto), Mariakerke, Blankenberge, Heist en nog vele andere kustplaatsen zijn eveneens door de zee verzwolgen. Dit erfgoed komt uiteraard ook in aanmerking voor maritiem archeologisch onderzoek.

Een bij laagtij blootgespoelde middeleeuwse woning op het strand van Raversijde (AC)

Daarnaast moeten we ook bedenken dat de Noordzee nu gebied in beslag neemt dat acht tot tien-duizend jaar geleden gewoon land was. Het spreekt voor zich dat her en der dus ook resten van prehistorische aanwezigheid kunnen verwacht worden. Resten van Romeinse aanwezigheid op de kustlijn zijn eveneens hoofdzakelijk in zee te verwachten.

Enkele voorbeelden kunnen dit illustreren. In september 1992 werd door Luc Maes uit Bredene, op 200 m uit de kust van Mariakerke-Raversijde, in de netten een bronzen laatmiddeleeuwse kookpot aangetroffen (zie foto). En begin december 1994 werd nabij de Sandettiebank, ten noorden van Calais, een bronzen zwaard opgevisst door de vissersboot O.211 uit Oostende. De interpretatie van deze vondst is zonder verder onderzoek echter haast niet mogelijk. Betreft het een voorwerp uit een scheepswrak, een verloren voorwerp of een ritueel gedeponeerd object zoals zovele andere in de rivieren? Enkel een onderzoek met duikers op de vindplaats zelf kan dit eventueel uitklaren.

Deze laatmiddeleeuwse bronzen 'grape' of kookpot werd gevonden in de netten van visser Luc Maes uit Bredene, op 200 meter uit de kust van Mariakerke-Raversijde (Foto IAP, Hans Denis)

Dit ijzeren kanon werd aan wal gebracht door het Oostends vissersschip Boreas (TT)

Een zogenaamde baardmankruik in steengoed uit de 17de-18de eeuw wordt van de bodem geplukt (MVD)

Hoe moet het nu verder?

Uit de enkele voorbeelden hierboven blijkt duidelijk dat er in Vlaanderen wel degelijk plaats is voor een wetenschap als de maritieme en fluviale archeologie, zelfs voor de vele zeer uiteenlopende onderdelen ervan. Het is die uitdaging die het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium op een meer georganiseerde wijze wil aangaan samen met allen die begaan zijn met dit erfgoed. In het verleden werd weliswaar reeds ad hoc aandacht besteed aan bepaalde aspecten van dit patrimonium, voortaan wordt dit alles echter vanuit een meer globale visie georganiseerd.

Bij de start van de werking dient prioriteit te worden gegeven aan het opstellen van een basisinventaris van al het gekende maritiem en fluviaal erfgoed en dit aan de hand van de literatuur, bestaande databanken, gegevens uit musea en informatie die vooral particulieren (waaronder leden van heemkundige kringen, vissers en wrakduikers) kunnen aanreiken. Een dergelijke systematische inventarisatie zal heel wat vragen en problemen aan het licht brengen. Leemtes in de kennis en onderzoeksprioriteiten zullen ongetwijfeld duidelijk worden. Het is met dit doel voor ogen dat door het IAP eind 2003 in het Museum Walraversijde een zogenaamd meldpunt voor maritieme en fluviale archeologie werd opgericht.

Iedereen die in zee, op het strand of in een rivier iets aantreft waarvan kan worden vermoed dat het historische of archeologische waarde heeft kan op dit meldpunt terecht. Het adres vindt u achteraan deze bijdrage.

Nu geraakt veel van dit soort informatie verloren of totaal verspreid zodat deze op termijn niet bijdraagt tot een betere kennis van het maritiem en fluviaal erfgoed.

Het opbouwen van een netwerk van alle personen en groeperingen (inclusief de wereld van de duikers) die bereid zijn om met de overheid rond dit thema in zee te gaan, past eveneens in die eerste doelstelling. Wrakduikers hebben in de loop der jaren heel wat ervaring verworven en nuttig werk verricht. Het is de bedoeling van het IAP om dit werk in de nabije toekomst via een overzichtstentoonstelling meer bekendheid te geven bij het grote publiek.

Moge dit beschouwd worden als een uitnodiging aan allen die op dit terrein reeds actief zijn of actief geweest zijn om hieraan deel te nemen.

Geleidelijk aan moet ook het onderwateronderzoek uitgebreid worden. Ondertussen dienen maatregelen te worden genomen om te voorkomen dat belangrijke informatie verloren gaat door het plunderen van sites of wrakken voor ze kunnen worden onderzocht. Een andere zeer grote

bedreiging voor dit specifieke 'bodemarchief' vormen, evenals aan land, de ontgroningen, het steeds toenemend winnen van grind en zand op zee en het steeds dieper en breder uitbaggeren van vaargeulen. Een verbeterde regelgeving moet hier de mogelijkheid van onderzoek garanderen.

Marnix Pieters & Liesbet Schietecatte

Meldpunt maritieme en fluviale archeologie, Museum Walraversijde, Nieuwpoortsesteenweg 636, B-8400 Oostende.

Telefoon: 059/702285

(vragen naar Liesbet Schietecatte),

gsm: 0473/967070.

Email: glenn.gevaert@west-vlaanderen.be of marnix.pieters@lin.vlaanderen.be.

Instituut voor het Archeologisch Patrimonium
Koning Albert II-laan 19 bus 5
B-1210 Brussel

Bronnen

- * Adriaenssens I. (red.) 1997: Verslagboek Vlaams-Nederlandse Driedaagse "Water", 135 p.
- * Ameryckx J. & Nagelmackers A. 1956: De boot van Oostende, *Biekorf* 57-5, 135-138.
- * Bonnamour L. 2000: Archéologie de la Saône. Le fleuve gardien de la mémoire. 150 ans de recherche, Editions Errance, Paris, 160 p.
- * Bonnamour L. (red.) 2000: Archéologie des fleuves et des rivières, Editions Errance, Paris, 220 p.
- * Chocqueel A. 1950: Les civilisations préhistoriques & anciennes de la Flandre Occidentale d'après l'examen d'objets leur ayant appartenu, Brussel, 121 p.
- * Dewilde M. & Casar L. 1997: De Grote Vierboete te Nieuwpoort (W.-Vl.), *Archaeologia Mediaevalis* 20, 60-61.
- * Einarsson L. 2001: Kronan 1676. Schatten uit de Oostzee-Tresors de la Mer Baltique-Treasures of the Baltic Sea, Brussel, Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, 76 p.
- * Ellmers D. 1972: Frühmittelalterliche Handelsschiffahrt in Mittel- und Nordeuropa, Karl Wachholz Verlag Neumünster, 358 p.
- * Kightly C., Pieters M., Tys D. & Erynyck A. 2000: Walraversijde 1465. De bloeiperiode van een vissersdorp aan de zuidelijke Noordzeekust, Brugge, 88 p.
- * Lelièvre B. & Van Renterghem V. 2002: Wet-, Decreet- en Regelgeving. Monumenten, Stads- en Dorpsgezichten, Landschappen, Brussel, 109 p.
- * McGrail S. 1995: Training maritime archaeologists, in: Olsen O., Skamby Madsen J. & Rieck F.: Shipshape. Essays for Ole Crumlin-Petersen. On the occasion of his 60th anniversary February 24th 1995, Roskilde, 329-334.
- * Muckelroy K. 1978: Maritime Archaeology. New Studies in Archaeology, Cambridge University Press, 270 p.
- * Pieters M., Verhaeghe F., Gevaert G., Mees J. & Seys J. (eds.) 2003: Colloquium: Fishery, trade and piracy – Fishermen and fishermen's settlements in and around the North Sea area in the Middle Ages and later = Colloquium: Visserij, handel en piraterij – Vissers en vissersnederzettingen in en rond het Noordzeegebied in de Middeleeuwen en later. Museum Walraversijde, Oostende (B), 21-23 November 2003. VLIZ Special Publication 15. IAP-Rapport 13. Province of West-Flanders – Institute for the Archaeological Heritage (IAP/BRON) – Free University of Art History and Archaeology – Flanders Marine Institute (VLIZ), Oostende, Belgium. IV + 121 p.
- * Rule M. 1982: The Mary Rose. The Excavation and Raising of Henry VIII's Flagship. Foreword by HRH The Prince of Wales, Conway Maritime Press, London, 240 p.
- * Seys J. 2001: Wrakken voor onze kust: niet al goud wat blinkt, Nieuwsbrief VLIZ februari 2001, 3-7.
- * Termote T. 1999: Verdwenen in de Noordzee. De geschiedenis van de Duitse U-boten aan de Belgische kust in de Eerste Wereldoorlog en opheldering over het lot van vijftien verdwenen onderzeeërs, De Krijger Erpe-Mere, 164 p.
- * Termote T. 2003: S.M.S. Prangenhof. De Vorpostenflotille Flandern 1914-1918. Aan de hand van professionele berging en maritiem archeologisch onderzoek, Association for Battlefield Archaeology in Flanders, Langemark, 141 p.
- * Van Roeyen J.-P., Verbruggen C., Klinck B. & Meerschaert L. 2001: Het Deurganckdok te Doel (Beveren, O.-Vl.). Paleolandschappelijk en archeologisch onderzoek, Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas 104, 437-484.
- * Verlaeck K. 1996: Opgevest verleden: een bronzen zwaard van de Sandtietie-bank (Nauw van Calais), Lunula. *Archaeologia protohistorica* IV, 52-53.
- * <http://www.3dsolutions.be> [onder 'Projects' en 'Kogge']

De Zeeleeuw en Serres van De Haan

Serres van De Haan: positief bilan na drie jaar

Zowat drie jaar geleden startte in het serre-complex van Wenduine (De Haan) het eerste experimentele onderzoeksproject. Het complex bestaat uit vier serres met elk ca. 100 m² werkoppervlak en is samen met de aanpalende terreinen, eigendom van de afdeling Waterwegen Kust van AWZ. Een samenwerkingsovereenkomst tussen AWZ-WWK en het VLIZ maakte het mogelijk om dit terrein ter beschikking te stellen van onderzoekers met interesse voor de studie van de duinen. Niet zonder succes, zo zou blijken. In de afgelopen jaren maakten wetenschappelijke medewerkers en studenten verbonden aan de vakgroep biologie van de Gentse universiteit of aan het Instituut voor Natuurbehoud dankbaar gebruik van de geboden faciliteiten. In het kader van de monitoring van het natuurbeheer aan onze kust, in opdracht van AMINAL-Natuur, voerde de onderzoeksgroep van professor Maurice Hoffmann uitgebreide zaadkiemingsexperimenten uit in de serres. Met deze experimenten wilde men o.a. nagaan in hoeverre de kiemkracht van wilde plantenzaden, na passage door het maag-darmkanaal van herkauwers die worden ingezet bij duinbeheer, behouden blijft. Dit onderzoek stoffeerde zowel het doctoraat van Eric Cosyns als meerdere licentiaatsthesisen. Daarnaast startte ook een studie naar de onderlinge beïnvloeding van kleine (Konijnen) en grote grazers (pony's, ezels, runderen, geiten, schapen) in duinterreinen. In het kader van een IWT-beurs onderzoekt Nele Somers momenteel het (voedings- en latrine) gedrag van konijnen in hokken en speciaal daarvoor ingerichte plots. Verder vermelden we ook nog het onderzoek naar de groei van gespecialiseerde zwammen op de mest van de herkauwers, uitgevoerd door professor Mieke Verbeken en medewerkers.

Faciliteiten voor onderzoekers opgewaardeerd

In de VLIZ nieuwsbrief 4 (dec 2001) werden deze renovaties aan de serres en de gebouwen reeds aangekondigd. Eind vorig jaar werden de werken dan opgeleverd. De werken omvatten een grondig onderhoud aan de drie grote serres (schilderwerken, waterdicht maken

dak), complete renovatie aan de aangebouwde serre (vervanging oude constructie) en de renovatie van de bijgebouwen waar sanitair (2 douches, 2 toiletten), werkruimte (met opspoelgoot, frigo en droogstoof), een bureau en beperkte verblijfsaccommodatie (kitchenette en twee slaapkamers) alles aanbieden voor werk en kort verblijf in de site.

Ook de vroegere kweekvelden werden door de groep van prof. Maurice Hoffmann intussen in gebruik genomen voor experimenten waarbij konijnen met camera's worden gevolgd in hun graas- en latrinegedrag. Ook bij de aanleg van deze plots was er belangrijke logistieke en financiële steun van de afdeling Waterwegen Kust van AWZ. Daarmee is het complex in grote lijnen klaar om extra onderzoekers aan te trekken om van de serres gebruik te maken. Bijkomende suggesties voor extra investeringen (bv. ter ondersteuning van onderzoek met bodemdieren van duinen of slikken/schorren) zijn steeds welkom.

Het serre-complex met aanpalende terreinen te Wenduine (De Haan) kon de afgelopen drie jaar, dankzij een samenwerkingsovereenkomst tussen de afdeling Waterwegen Kust van AWZ en het VLIZ, worden ingezet voor wetenschappelijk onderzoek over duinbeheer (MD)

Door de onderzoeksgroep van professor Maurice Hoffman (Universiteit Gent/Instituut voor Natuurbehoud) worden momenteel experimenten uitgevoerd, waarbij konijnen met camera's worden gevolgd om hun graas- en latrinegedrag te registreren (VL)

Het Centrum voor Internationaal Recht (Vrije Universiteit Brussel): boeiend onderzoek in zeerecht

U kon in VLIZ Nieuwsbrief 7 (december 2002) reeds kennismaken met een Belgische onderzoeksgroep die zich specialiseert in zeerecht, het Maritiem Instituut van de Universiteit Gent. Ditmaal is het de beurt aan de tweede speler in dit veld, het Centrum voor Internationaal Recht van de Vrije Universiteit Brussel (verder afgekort als CIR). Professor dr. Erik Franckx volgde eind de jaren '80 de met rust gaande professoren Frans De Pauw en Frits Gorlé op. Het was een combinatie van het aanstekelijke enthousiasme dat beiden ten toon spreiden in hun lievelingsdomein - respectievelijk het zeerecht en het recht van de Oost-Europese Socialistische Rechtsstelsels (zoals

dat toen nog heette) - dat er voor gezorgd heeft dat een combinatie van beide domeinen, en derhalve ook de zee, een belangrijke onderzoekstopic van het Centrum is blijven uitmaken. Professor Franckx is tevens voorzitter van de Vakgroep Internationaal en Europees Recht, die sinds 2003 het Centrum voor Internationaal Recht en het Centrum voor Europees Recht groepeerde. In deze bijdrage laten we even de andere algemene onderzoeksgebieden rond Afrika, Centraal en Oost-Europese rechtsstelsels, internationaal milieu-, handels-, aansprakelijkheids- en verdragenrecht, diplomatiek recht, rechten van de mens, recht van de Verenigde Naties, geschillenbeslechting tussen staten e.d. buiten beschouwing en concentreren we ons op die aspecten die specifiek met zee en kust verband houden.

Centrum voor Internationaal Recht

Vrije Universiteit Brussel
Pleinlaan 2
B-1050 Brussel

Onderzoeksgroep

binnen de Vakgroep Internationaal en Europees Recht van de faculteit Rechten

Verantwoordelijke

professor Erik Franckx

Personeel

1 voltijds ZAP: professor Erik Franckx
2 deeltijds ZAP (10%): professoren Ann Pauwels en Stefaan Smis
4 wetenschappelijke medewerkers
3 niet door de VUB bezoldigde of niet-projectgebonden doctorale kandidaten
1 deeltijds AAP

e-mail: Erik.Franckx@vub.ac.be

Tel.: +32/02 629 12 60

Fax: +32/02 629 12 59

<http://www.vub.ac.be/IERE>

Koude oorlog bron van wetgevend onderzoek

Na het behalen van zijn licentiaatsdiploma in de rechten (VUB: 1981) en een Master of Arts aan het Interuniversitair Centrum Oosteuropakunde (1982) trok Erik Franckx naar de Verenigde Staten om er een Master of Laws te behalen aan de University of Georgia. Het onderwerp van zijn thesis aldaar, 'Comparison of the U.S.S.R. and United States Position on the Territorial Sea, Exclusive Economic Zone and Strait Issues', liet hem niet meer los en vertaalde zich verder in een doctoraat aan

Niet toevallig prijkt het portret van deze Hugo Grotius op het bureau van professor Franckx. Deze Nederlandse humanist (° Delft, 1583; † Rostock, 1645) was naast toneelschrijver en dichter, vooral rechtsgeleerde en werd o.a. beroemd door zijn pleidooien t.b.v. een Mare Librum of 'vrije zee' (MD)

de VUB in 1989. Het was nog steeds Koude Oorlog en dit leverde nogal wat problemen op m.b.t. maritieme aanspraken die zowel de Sovjet-Unie, Canada als de Verenigde Staten maakten op de Arctische wateren. Beide eerstgenoemde landen, die overigens weinig gemeen hadden, maakten

Betwistingen rond maritieme afspraken over de Arctische wateren tussen de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten en Canada waren tijdens de Koude Oorlog een 'onderzoeksmarkt' voor juristen zoals prof. Erik Franckx (NOAA Photo Library)

soortgelijke éézijdige aanspraken op het gebied - deels gebruikmakend van milieuargumenten - terwijl de V.S. de boeman speelde en vooral zwaaide met de eis de vrijheid van de zeeën te behouden.

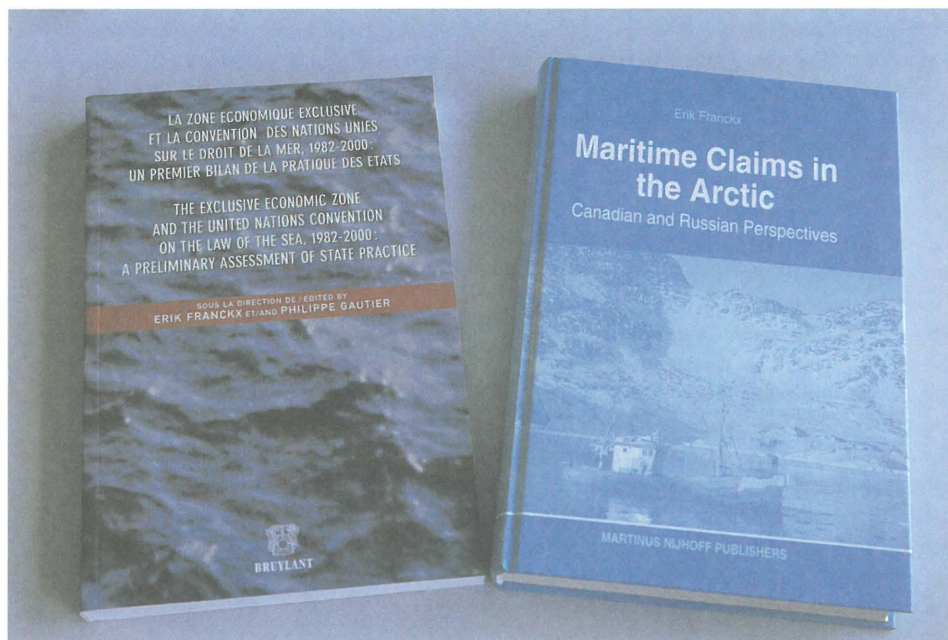
Geen gemakkelijke juridische materie, temeer daar veel Sovjet-basisdocumenten én moeilijk te verkrijgen waren én enkel in het Russisch voorhanden. Deze bijzondere onderzoeksmarkt verdween grotendeels na 1991 met de val van het IJzeren Gordijn en het veel vlotter beschikbaar zijn van Engelstalige documenten. Zo begonnen de Baltische Staten bijvoorbeeld hun nationale wetgeving systematisch in het Engels te vertalen.

Het opdagen van een belangrijk deel aan onderzoek in dit domein noopte tot een herpositionering en de gewijzigde internationale context was er mede de oorzaak van, samen met een interne facultaire reorganisatie, dat aan de Vrije Universiteit Brussel diverse onderzoeks- (Centrum voor de Studie van het Recht van de Verenigde Naties en van de Gespecialiseerde Organisaties; Centrum voor de Studie van de Oost-Europese Socialistische Rechtsstelsels) en onderwijsenheden (Eenheid Internationaal Recht en Internationale Instellingen) tijdens de jaren '90 werden samengevoegd tot het Centrum voor Internationaal Recht. Het internationale karakter van de research, evenals de maritieme interesse bleven overeind. En ook de dienstverlening t.a.v. het maritiem beleid van de Baltische Staten bleef een belangrijk onderzoekstopic (zie verder).

Zeeverontreiniging als centrale topic

Initieel financieel ondersteund door de Onderzoeksraad van de V.U.B., gooide het CIR zich energiek in de problematiek inzake bevoegdheden van kuststaten met betrekking tot mariene pollutie door schepen. Dicht bij huis werd o.a. input gegeven toen het Franse vrachtschip 'Mont-Louis' na een aanvaring op 25 augustus 1984 zonk op nauwelijks 10 km voor de kust van Wenduine. Al snel bleek sprake van een gevaarlijke lading aan boord... Dit incident was de rechtstreekse aanleiding om de ervaring en kennis, tot dan voornamelijk opgedaan met betrekking tot het Hoge Noorden, toe te passen op de wateren voor de Belgische kust en tevens de eerste stappen te zetten in de Nederlandstalige gespecialiseerde vakliteratuur (publicatie in tijdschrift Water, no. 31, november-december 1986).

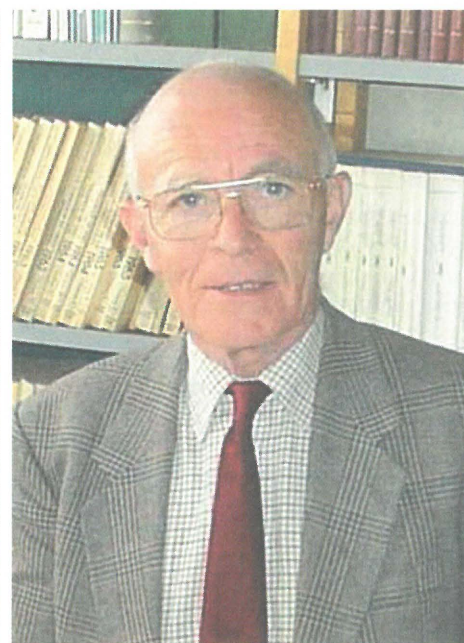
In een heel wat ruimer perspectief verdiende prof. Franckx zijn sporen als rapporteur van het 'Committee on Coastal State Jurisdiction Relating to Pollution', een comité van de gerenommeerde

Het CIR geeft ook heel wat input bij de evaluatie van hoe staten het voor mariene pollutie baanbrekende Verdrag van de Verenigde Naties inzake het Recht van de Zee (1982) en het daarin gepresenteerde begrip 'Exclusieve Economische Zone' (EEZ) in hun wetgeving implementeren. De resultaten hiervan werden voorgesteld op een internationale conferentie op 10 november 2000 i.s.m. de Université Catholique de Louvain (UCL). De hieruit voortspruitende akten (links op foto) werden gepubliceerd in 2003. Rechts op de foto een andere uitgave van het CIR m.b.t. het internationaal zeerecht (MD)

International Law Association. Tien jaar lang (1991-2000) onderwierp het comité de houding van kuststaten t.a.v. mariene pollutie door schepen aan een grondige analyse om vervolgens (2001) haar bevindingen te bundelen in een lijvig eindrapport en een boek. Dit boek, getiteld 'Vessel-source Pollution and Coastal State Jurisdiction: The Work of the ILA Committee on Coastal State Jurisdiction Relating to Marine Pollution (1991-2000)', werd geëditeerd door professor Franckx en ging tevens in op de statenpraktijk van een vijftiental, voornamelijk westerse landen. Daarnaast leverde het CIR ook heel wat input bij de evaluatie van hoe staten het voor mariene pollutie baanbrekende Verdrag van de Verenigde Naties inzake het Recht van de Zee (1982) en het daarin vervatte begrip 'Exclusieve Economische Zone' (EEZ) in hun wetgeving implementeren. De resultaten hiervan werden voorgesteld op een internationale conferentie op 10 november 2000 i.s.m. de Université Catholique de Louvain (UCL). De hieruit voortspruitende akten werden gepubliceerd in 2003.

Het Centrum voor Internationaal Recht fungeerde in 2001-2002 ook als onthaalinstelling van de Interuniversitaire Buitenlandse Francqui-leerstoel, met als thema de kuststaatbevoegdheid inzake mariene verontreiniging. Deze leerstoel liep in samenwerking met het Maritiem Instituut van de Universiteit Gent, de Universiteit van Antwerpen en de Université Catholique de Louvain en werd op 17 mei 2002 afgerond met een internationale workshop aan de VUB. Binnen deze leerstoel kon prof. em.

In het kader van de Interuniversitaire Buitenlandse Francqui-leerstoel kon prof. em. Dermott Devine van de University of Cape Town (Zuid-Afrika), een specialist inzake kuststaatbevoegdheid bij mariene verontreiniging, gedurende een half jaar in Brussel aan de slag rond deze problematiek. Dit leidde tot heel wat interessante contacten en uitwisselingen van informatie (CIR)

Dermott Devine van de University of Cape Town (Zuid-Afrika), een specialist inzake maritieme wetgeving en pollutie, gedurende een half jaar in Brussel aan de slag. Dat leidde tot heel wat interessante contacten en uitwisselingen van informatie en dit niet alleen tussen Belgische en Zuid-Afrikaanse deskundigen, maar ook tussen Belgische collega's onderling.

Visserijrecht: internationaal en Europees

Een tweede pijler van onderzoek op het vlak van zeerecht aan het CIR betreft het internationaal visserijrecht. Zo voerde het centrum in de afgelopen jaren een reeks projecten uit voor de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO). Zo wordt er bijgesprongen bij het aanpassen van de wetgeving inzake visserij voor landen in ontwikkeling die hier toe een aanvraag richten aan de FAO (bv. Erik Franckx 'legal consultant' voor Litouwen, 1995 en Algerije, 1997). Maar ook rechtstreekse assistentie van de juridische dienst van FAO behoort tot de activiteiten: zo verbleef professor Franckx o.a. één maand als deskundige te Rome tijdens de zomer 1998, wat uitmondde in een publicatie over visserijrecht, en werd juridisch advies verleend m.b.t. visserijcontrole mechanismen met speciale aandacht voor de statenpraktijk van zeven landen en negen subregionale visserijorganisaties. Daarnaast participeert het CIR aan deskundigenconsultaties over actuele thema's van het internationaal visserijrecht, en vervult het punctuele opdrachten uitbesteed door FAO. Onder deze laatste noemer zal het CIR bijvoorbeeld in 2004 de mogelijkheden onderzoeken die FAO heeft om visserijstocks te beheren, gebruik makend van het Verdrag inzake de bescherming van met uitroeiing bedreigde diersoorten, CITES. Het is voor kuststaten immers vaak frustrerend machteloos te moeten toezien hoe stocks van bv. Tonijn of Zwaardvis net

buiten hun 200-mijlszone door derden worden leeggevisd. Door te onderzoeken of bepaalde vissoorten op volle zee als bedreigde diersoort (onder CITES) kunnen worden beschermd, kan mogelijk hieraan beter worden verholpen.

Ook buiten de FAO om, werkt het CIR aan tal van projecten inzake visserijrecht. Zo werd in 1997 bijvoorbeeld een multimediale cursus visserijrecht uitgewerkt, in het kader van een onderzoeksproject met Zuid-Afrika i.s.m. het Gentse Maritiem Instituut. Verder verleende het Centrum juridisch advies aan Greenpeace International m.b.t. de soevereine rechten van kuststaten bij de exploitatie van walvisachtigen, en aan de EG bij het bepalen van de rechten van

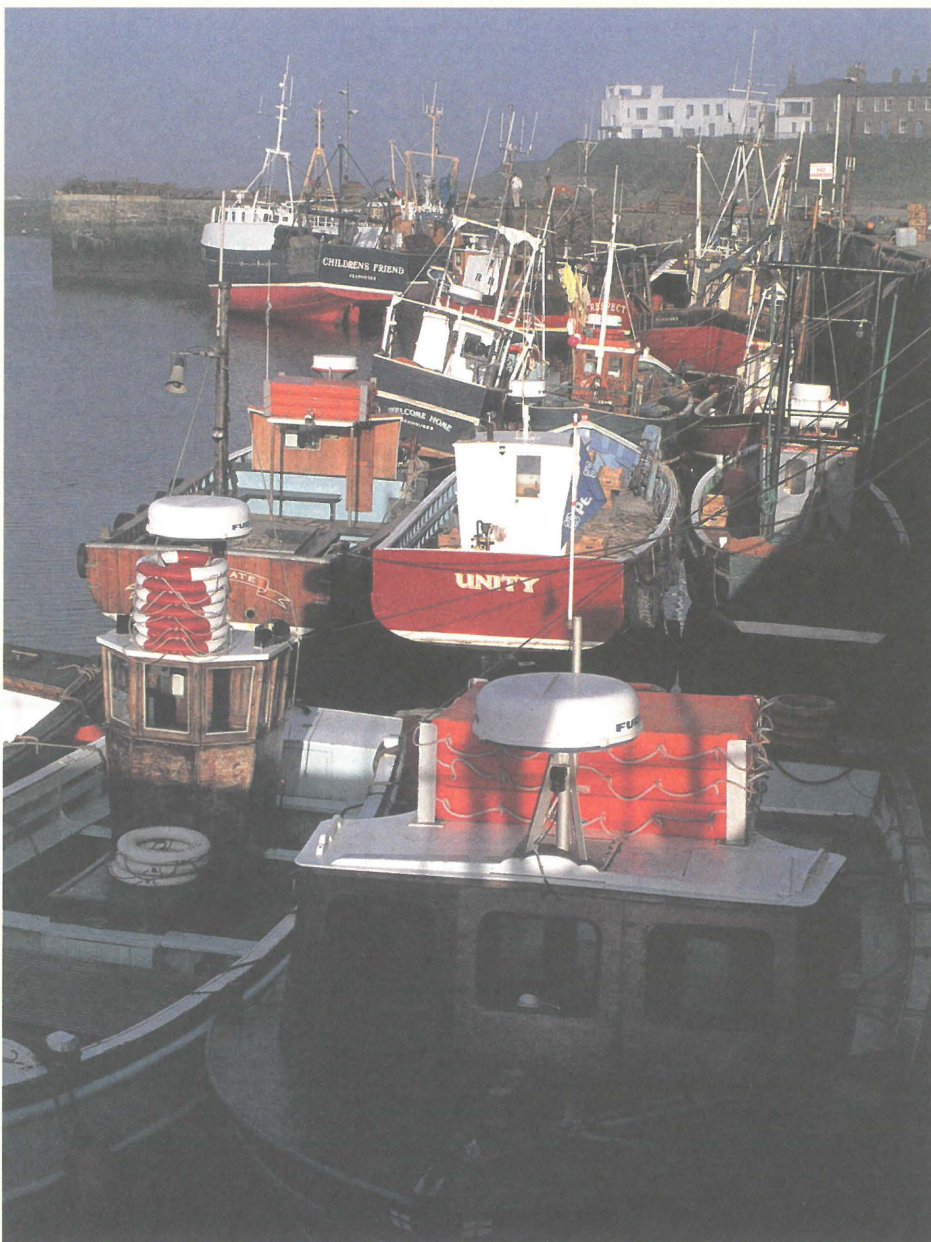
kuststaten over levende natuurlijke rijkdommen in de zones grenzend aan hun EEZ's. Deze expertise leidde er uiteindelijk toe dat momenteel twee doctorale proefschriften in dit domein binnen het CIR voorbereid worden. Een eerste spitst zich toe op de Zuidchinese Zee en heeft als titel *'The Problem of Fisheries in Enclosed and Semi-Enclosed Seas and the Role of Regional Fisheries Organizations Therein'* en wordt gezamenlijk gesponsord door de Onderzoeksraad van de VUB en de regering van Vietnam via een zogenaamde sandwich-beurs. Het tweede betreft de Europese wateren en kadert in een project *'Redefining the European Common Fisheries Policy'*, dat van start ging op

Het is voor kuststaten frustrerend vaak machteloos te moeten toezien hoe stocks van bv. Zwaardvis net buiten hun 200-mijlszone door derden worden leeggevisd. Door juridisch te onderzoeken of bepaalde vissoorten op volle zee als bedreigde diersoort (onder CITES) kunnen worden beschermd, kan mogelijk hieraan worden verholpen (JS)

Het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid en zijn tekortkomingen

De Europese Unie heeft sinds 1 januari 2003 een nieuw Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB), dat een oplossing moet bieden voor de huidige situatie van overbevissing. Het grootste probleem met het huidige systeem is evenwel het gebrek aan uniformiteit in de naleving van de GVB regels. Er is een gefragmenteerde controle in de verschillende lidstaten, een afwezigheid van geharmoniseerde sancties en er zijn slechts beperkte bevoegdheden voor de inspecteurs van de EU. Daartegenover staat dat een aanzienlijk deel van de communautaire visserijsector afhankelijk is van de toegang tot niet-communautaire wateren. Een belangrijk deel van deze bronnen wordt beheerd door Regionale Visserij Organisaties (RVO's) en via bilaterale akkoorden. Tot op heden is men er nog niet in geslaagd de respectievelijke verantwoordelijkheden van de Commissie en haar lidstaten inzake controle en implementatie in het kader van deze RVO's te definiëren. Het gebrek aan een duidelijke Gemeenschapsstrategie op controle en monitoring van visserijactiviteiten in internationale wateren zet de inspanningen om de internationale verplichtingen van de Gemeenschap na te komen en om de aanwezigheid van de Gemeenschapsvloot in deze wateren te verzekeren op het spel. In het kader van deze tekortkomingen loopt momenteel een vierjarenstudie aan het Centrum voor Internationaal Recht van de VUB.

Sinds 1 januari 2003 heeft de Europese Unie een nieuw Gemeenschappelijk Visserijbeleid. Ook in dit domein levert het Centrum voor Internationaal Recht van de VUB juridisch advies o.a. om oplossingen te vinden voor een aantal tekortkomingen van dit communautaire beleid (MD)

Pollutie en visserijrecht zijn twee aspecten die in heel wat van het juridisch werk van het CIR nadrukkelijk naar voor komen. Dit blijkt mede uit deze belangrijke, voorliggende publicaties uitgegeven door het centrum (MD)

1 maart 2003 voor een duur van vier jaar. Dit project wordt voor een bedrag van 150.000 EUR gesponsord door het Institute for European Studies (IES/VUB). Een niet-onbelangrijk accent hierbij vormen de implementatieproblemen die nationale overheden ondervinden bij de naleving van het opgelegde quota-systeem voor de visserij (zie kader).

België en zijn maritiem recht

Het team van professor Franckx volgt ook de positie van België inzake het zee-recht op de voet op. De Belgische staten-praktijk vormt het voorwerp van regelmatige commentaren in gezaghebbende tijdschriften. Wanneer in internationale publicaties deze Belgische praktijk dient behandeld te worden, wordt vaak beroep gedaan op de aanwezige deskundigheid binnen het Centrum. Daarnaast werden in het verleden ook reeds conferenties m.b.t. deze materie georganiseerd, zoals geïllustreerd door het colloquium over 'België en het nieuwe Verdrag van de Verenigde Naties inzake het Recht van de Zee' op 25 november 1994.

Prof. Franckx neemt op regelmatige tijdstippen deel aan de Belgische interdepartementale overlegstructuren over Antarctica en zeerecht. Daarnaast treedt het Centrum op in naam van België of als lid van de Belgische delegatie in internationale onderhandelingen. Zo volgt het CIR de halfjaarlijkse vergaderingen van de COMAR-'Zeerecht' werkgroep van de Europese Gemeenschap en woont het als enige Belgische juridische vertegenwoordiger de jaarlijkse bijeenkomsten bij van de Intergovernmental Oceanographic Commission van UNESCO (IOC-UNESCO). Op deze laatste meetings wordt o.a. gedebatteerd over de nood aan metingen op zee, zowel vanop onderzoeksschepen als met behulp van meetboeien en de conflicten die hier kunnen ontstaan met landen die

Prof. Franckx woont als enige Belgische juridische vertegenwoordiger de jaarlijkse bijeenkomsten bij van de Intergovernmental Oceanographic Commission van UNESCO (IOC-UNESCO). Op deze meetings wordt o.a. gedebatteerd over de nood aan metingen op zee, zowel vanop onderzoeksschepen als met behulp van meetboeien en de conflicten die hier kunnen ontstaan met landen die hun EEZ wat té nadrukkelijk voor zichzelf reserveren (CIR)

hun EEZ wat té nadrukkelijk voor zichzelf reserveren. Ook inzake de bescherming van scheepswrakken kan België een vooruitstrevende rol spelen en was het CIR betrokken bij de onderhandelingen die hebben geleid tot het Verdrag inzake het cultureel onderwater erfgoed (2001).

Dichter bij huis neemt het Centrum deel aan de vergaderingen van het Juridische Team dat de Vlaams-Nederlandse overlegorganen m.b.t. de Schelde problematiek (gemeenschappelijk nautisch beheer, ont-

koppeling loodsgeldtarieven, verdieping) ondersteunt. In dit kader worden teksten en standpuntbepalingen voorbereid voornamelijk ter ondersteuning van de Vlaamse delegatie. Daarnaast verzorgt het CIR de rubriek 'Zeerecht' in de kronieken van het Belgisch Tijdschrift voor Internationaal Recht. Ook wordt beroep gedaan op de deskundigheid van het Centrum voor de omzetting van Europese regelgeving, die met deze materie te maken heeft, in Belgisch nationaal recht.

Dichter bij huis neemt het Centrum voor Internationaal Recht van de VUB deel aan de vergaderingen van het Juridische Team dat de Vlaams-Nederlandse overlegorganen m.b.t. de Schelde problematiek (gemeenschappelijk nautisch beheer, ontkoppeling loodsgeldtarieven, verdieping ...) ondersteunt (MD)

Deskundige voor maritieme afbakeningen in de Baltische Zee regio

Door historische redenen (zie hoger) is het Centrum verworden tot regionaal deskundige voor de Baltische Zee regio, voor wat betreft de maritieme afbakeningen. Immers, na het vallen van de 'Muur' waren heel wat nieuwe delimitatieverdragen van doen in een regio die niet onbekend was bij de experts van het CIR. Het vastleggen van grenzen tussen staten is sowieso geen gemakkelijke aangelegenheid en ook hier was dit niet anders. Nog steeds wordt op regelmatige tijdstippen input gegeven aan een wereldwijd internationaal project dat beoogt alle maritieme afbakeningen in kaart te brengen en up-to-date te houden. De expertise opgebouwd binnen dit project heeft geleid tot een reeks opdrachten uitgaande van bepaalde Baltische Staten om hen bij te staan tijdens hun delimitatie onderhandelingen met rechtstreeks betrokken buurlanden.

Op basis van deze know-how werkte het Centrum in de loop van de jaren bovendien vier grotere projecten uit:

- 'Strengthening Democracy in Societies in Transition', een project van 3 jaar dat van start ging eind 1993 en voor een bedrag van ca. 10 miljoen BEF gesponsord werd

door het Departement Economie van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Dit project, waarvoor een voltijds onderzoeksassistent (dr. J.-M. Henkaerts) kon worden aangetrokken, spitte zich toe op mensenrechten en zeerecht in Polen, Roemenië en Tjechoslovakije.

- *'Boundary and Cross-boundary Maritime Legal Cooperation and the Strengthening of the Rule of Law in the Eastern Baltic Sea'*, eveneens een project met een duur van 3 jaar en gefinancierd door het Departement Economie, voor een bedrag van ca. 12 miljoen BEF. De voltijds hiervoor aangetrokken onderzoeksassistent, dr. A. Pauwels, verdiepte zich in de kuststaatsjurisdictie m.b.t. mariene pollutie met name in Estland, Letland, Litouwen en Polen.
- *'Strengthening the Cooperation on the Protection of the Marine Environment in the Baltic Sea by Means of the Establishment of Marine Parks'*, een verkennend internationaal samenwerkingsproject van 2 jaar, dat van start ging begin 2001 en voor ca. 2 miljoen BEF gesponsord werd door de Vlaamse overheid via het R&D Departement van de VUB. Dit project beoogde voorbereidend onderzoek te verrichten ter stimulering van de deelname aan een EU-onderzoeksprogramma.
- *'Strengthening the Cooperation on the Protection of the Marine Environment in the Eastern Baltic Sea'*, een project van 3 jaar gestart op 1 februari 2001 en gesponsord

door het Departement Economie voor een bedrag van ca. 11 miljoen BEF. Het project houdt een rechtsvergelijkend onderzoek in naar de statenpraktijk op het gebied van mariene parken en richt zich op Estland, Letland, Litouwen, Polen en Rusland.

Tot besluit

Het Centrum voor Internationaal Recht van de Vrije Universiteit heeft ruimschoots zijn sporen verdiend op het vlak van lokaal en internationaal zeerecht, met nadruk op aspecten van zeeverontreiniging door schepen, visserijwetgeving, Belgische statenpraktijk en ondersteuning van landen in overgang in de Baltische Zee regio. Dit neemt niet weg dat ook andere domeinen worden bewandeld die in het artikel niet aan bod kwamen, zoals onderzoek naar de buitengrens van het Continentaal Plat (cfr. nieuw comité van de International Law Association), samenwerking met Vietnam inzake zeerecht en maritieme delimitatie (samen met ULB), etc. Zowel staten, internationale organisaties, advocatenkantoren als NGO's doen regelmatig beroep op het Centrum om advies en bijstand in te winnen.

En wat ons betreft: wij hebben ervan genoten om via deze korte bijdrage kennis te mogen maken met het dynamische, maatschappij-relevante onderzoek in het Centrum voor Internationaal Recht van de VUB! U hopelijk ook.

Relevante werken

- * Franckx, E. (1993): *Maritime Claims in the Arctic: Canadian and Russian Perspectives*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 330 pp.
- * Franckx, E. (1997): "Belgium and the Law of the Sea", in *The Law of the Sea: The European Union and its Member States* (Treves, T. & Pineschi, L., eds.), The Hague, Martinus Nijhoff, pp. 37-96.
- * Franckx, E. & M. Pallemarts, (eds.) (1998): *Conference on 'Toxics Reductions Programmes in the North Sea and the Baltic Sea: A Comparative Perspective'* [thematic issue publishing the proceedings of a conference organized at the Vrije Universiteit Brussel on February 14-15, 1997], 13 *International Journal of Marine and Coastal Law* pp. 299-305.
- * Franckx, E. (2000): "Pacta Tertii and the Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Relating to the Conservation & Management of Straddling Fish Stocks & Highly Migratory Fish Stocks", *FAO Legal Papers Online* # 8, 28 pp. (June 2000), zoals te raadplegen op <<http://www.fao.org/Legal/prs-ol/lpo8.pdf>>.
- * Franckx, E., (ed.) (2001): *Vessel-source Pollution and Coastal State Jurisdiction: The Work of the ILC Committee on Coastal State Jurisdiction Relating to Marine Pollution (1991-2000)*. The Hague, Kluwer Law International, 391 pp.
- * Franckx, E. (2001): *Fisheries Enforcement - Related Legal and Institutional Issues: National, Subregional or Regional Perspectives*, *FAO Legislative Study* # 71, Rome, Food and Agriculture Organization, 180 pp.
- * Franckx, E. & Gautier, Ph., (eds.) (2003): *La zone économique exclusive et la Convention des Nations Unies sur le droit de la mer, 1982-2000: un premier bilan de la pratique des Etats/The Exclusive Economic Zone and the United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982-2000: A First Assessment of State Practice*; Bruxelles/Brussels, Bruylant 247 pp.
- * Salmon, J. & Franckx, E. (eds.) (1995): *Colloque sur la Belgique et la nouvelle Convention des Nations Unies sur le droit de la mer 30 Collection de droit international (Centre de droit international - Université Libre de Bruxelles & Centrum voor Internationaal Recht - Vrije Universiteit Brussel; Actes de la journée du 25 novembre 1994)*, Bruxelles, Bruylant, 174 pp.

Het vastleggen van grenzen tussen staten is geen gemakkelijke aangelegenheid, zeker niet op zee. Juristen hebben er een zware kluit aan. Het Centrum voor Internationaal Recht van de VUB werkt mee aan een internationaal project dat beoogt alle maritieme afbakeningen in kaart te brengen en up-to-date te houden (MD)

Vlaams Marien Data- en Informatiecentrum (VMDC)

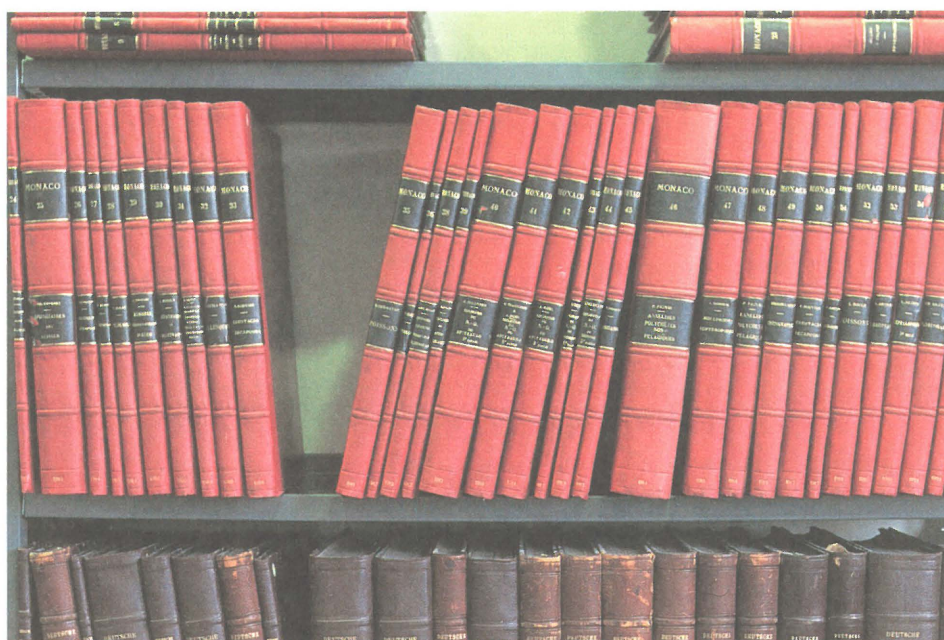
**VLIZ bibliothecaris
wordt nieuwe voorzitter van
EURASLIC!**

EURASLIC

Groot nieuws! VLIZ bibliothecaris Jan Haspeslagh wordt straks de nieuwe voorzitter van de European Association of Aquatic Sciences Libraries and Information Centres (EURASLIC: <http://www.euraslic.org>).

Deze Europese organisatie fungeert als het voornaamste coördinatieorgaan voor bibliotheken en informatiecentra met een uitgesproken 'nat' (zowel zoet als zoutwater) karakter. Jan werd met een absolute meerderheid verkozen om vanaf 1 mei 2004 de huidige voorzitter Joan Baron Varley op te volgen voor een periode van minimaal twee jaar, nadat hij in de afgelopen jaren reeds als 'Member representative' binnen de board van EURASLIC actief was. Als voorzitter wil Jan alvast werk maken van een intensere samenwerking met andere Europese informatie-organisaties en met de overkoepelende moederorganisatie IAMSLIC en de Intergovernmental Oceanographic Commission van UNESCO. Daarnaast opent deze erkenning ook heel wat nieuwe perspectieven voor VLIZ en de Belgische mariene wetenschappers. Zo zal via tal van EURASLIC projecten de VLIZ dienstverlening, strategie en tools geëxporteerd worden naar Europese partners. Concreet zal dit o.a. aanleiding geven tot de opname van catalogi van Baltische mariene bibliotheken in de IMIS databank en de herverdeling van deze gegevens via een aparte webtoegang. Ook zal IMIS geëxporteerd worden naar de Zwarte Zee regio om daar als platform te dienen voor een Zwarte Zee informatie-systeem.

De VLIZ bibliotheek is op vier jaar tijd zowel in volume als in organisatie en dienstverlening met rasse schreden vooruitgegaan. Onze zeebibliotheek heeft zich niet alleen een uitgebreide nieuwe reeks kaarten, atlassen en digitale media aangeschaft. Het gooide zich ook resoluut op de boekenmarkt en de sector 'grijze literatuur', wat blijkt uit de vertienvoudiging van het aantal boeken en thesen en een verdubbeling van het aantal rapporten. Daarnaast wordt nu veel gerichter aangeschaft, waarbij nadruk ligt op het verzamelen van publicaties over de zuidelijke Noordzee en producten van de hand van Belgische onderzoekers (MD)

De werking van de zeebibliotheek van het VLIZ in cijfers

Traditioneel worden rond de jaarwisseling overall werkingsstatistieken verzameld en geïnterpreteerd. Dit is niet anders in de VLIZ bibliotheek. Bovendien illustreren enkele indicatoren hoe de werking van de media-theek geëvolueerd is tussen 2000 en vandaag. Oordeel zelf maar!

De collectie-indicator

Bij het opstarten beschikte de VLIZ bibliotheek over een geërfde collectie uit het IZWO-patrimonium (IZWO, het vroegere Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek). Hoewel veel publicaties over de Belgische mariene regio handelden, was een relatief groot deel van deze literatuur toch internationaal georiënteerd. Globaal bezaten we toen (anno 2000):

- Boeken en theses: ongeveer 500
- Rapporten: ongeveer 1500
- Tijdschriften: ongeveer 1100 titels
- Reprints: ongeveer 10.000
- Kaarten, atlassen, video's, cd-roms, etc.: vrijwel geen

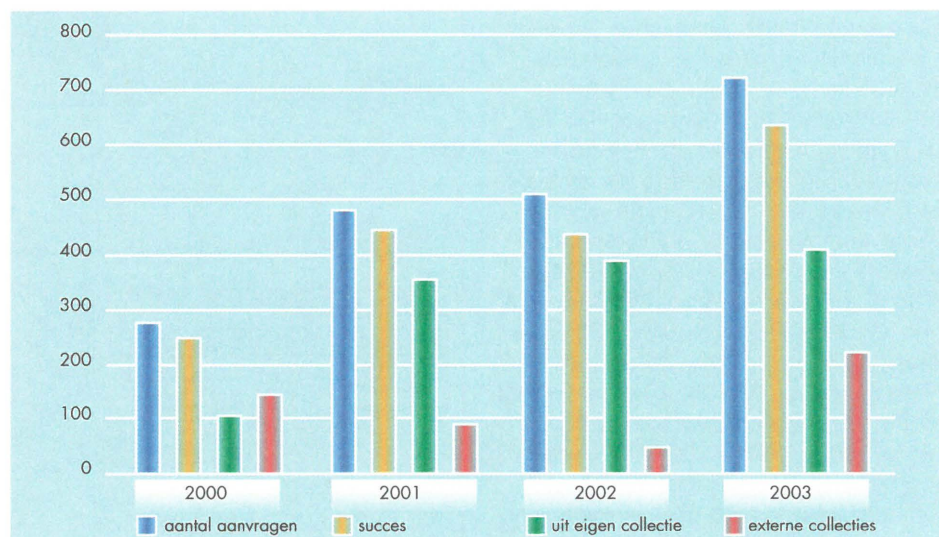
Met een jaarlijks aankoopbudget, en met duidelijke inhoudelijke doelstellingen als basis, konden we deze collectie doen uitgroeien tot een uniek literatuuraanbod over de Belgische mariene regio, meestal van de hand van Belgische mariene wetenschappers. In mindere mate - waar nodig - wordt nog steeds internationale literatuur aangeschaft, meestal monografieën en referentiewerken. In cijfers geeft dit nu het volgende beeld (situatie januari 2004):

- Boeken: ongeveer 4500 titels
- Theses: ongeveer 900 titels
- Rapporten: ongeveer 3600 titels
- Tijdschriften: ongeveer 1100 titels
- Reprints (papier en digitaal): ongeveer 12.000 titels
- Kaarten en atlassen: ongeveer 800 titels
- Video, cd-rom, etc.: ongeveer 250 titels

Samengevat: naast een uitgebreide nieuwe reeks kaarten, atlassen en digitale media valt vooral de vertienvoudiging van het aantal boeken en theses en de verdubbeling van het aantal rapporten op. Daarnaast wordt nu veel gericht aangeschaft, waarbij nadruk ligt op het verzamelen van publicaties over de zuidelijke Noordzee en producten van de hand van Belgische onderzoekers, en wordt ook heel wat aandacht besteed aan zogenaamd 'grijze' literatuur.

Dienstverleningsindicator

De best meetbare indicator voor dienstverlening is de 'aanvraag voor documenten' of 'document request'. Ook hier is een duidelijke evolutie merkbaar uit volgende grafiek:

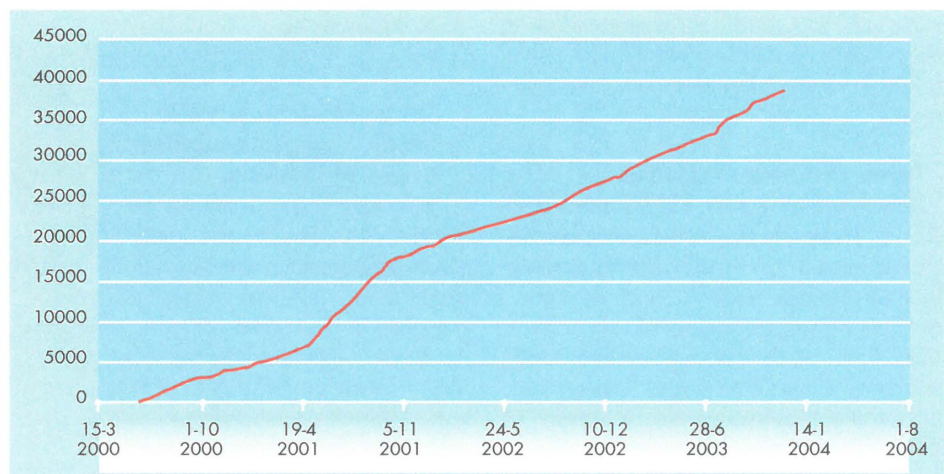
	Aantal aanvragen	Succes	Slaap-percentage	Uit eigen collectie	Externe collecties
2000	277	249	90%	102	147
2001	480	445	92%	355	90
2002	501	440	88%	390	50
2003	720	632	88%	409	223

Het aantal aanvragen stijgt gestaag, samen met het putten uit de eigen collectie om hieraan te voldoen. Dit is een gezonde tendens die we zeker willen aanhouden. De koppeling tussen enerzijds een goede inhoudelijke focus (Belgisch marien onderzoek, grijze literatuur, historische documenten, bibliografieën), en anderzijds een soepele, betaalbare dienstverlening werpt haar vruchten af.

Informatiemanagement-indicator

Een mogelijke indicator is het aantal records in de literatuurmodule van het VLIZ informatiesysteem IMIS. Momenteel zijn zo'n

52.000 records ingevoerd. Dit hoge getal is deels te wijten aan de conversie van de databank naar IMIS-2, waarbij een aantal 'ondersteunende' records werden gecreëerd die naar tijdschrift-issues verwijzen. Het aantal records dat naar 'echte' publicaties verwijst ligt op bijna 40.000 (januari 2004). De grafiek toont een constante groei over de jaren heen. De Belgische records hieruit zijn maximaal gelinkt aan de andere modules uit IMIS: de Personen-, Instituten-, Projecten-, Conferenties- en Dataset-modules.

IMIS databank: een krachtig, veelgebruikt en plastisch marien informatie-systeem

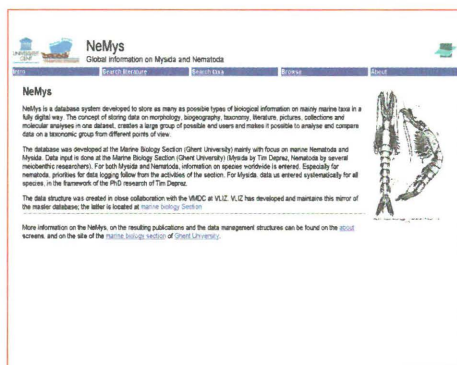
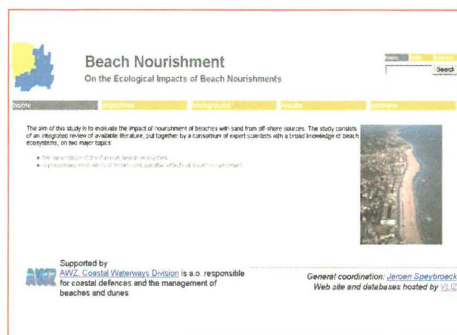
De IMIS databank, die in-huis ontwikkeld werd tijdens de startjaren van het Vlaams Instituut voor de Zee, draait inmiddels op volle toeren. Dit VLIZ paradepaardje omvat in een modulaire, onderling gerelateerde opbouw allerlei informatie die relevant is voor mariene onderzoekers: personen met hun ervaring, instellingen met hun onderzoeksveld, publicaties, belangrijke conferenties, projecten en datasets, en dit vooral gericht op de Vlaams/Belgische context. Intussen bevat de bijgewerkte IMIS-2 bijna 2000 records van personen, 1900 van instituten, 47.000 literatuur records, 330 conferenties, 1070 projecten en 26 datasets.

Het succes van IMIS kan intussen afgeleid worden uit het grote aantal hits op dit deel van de website (met ca 220.000 hits de grootste trekpleister in 2003), en meer nog uit de projecten waarbij andere internationale instanties IMIS graag als template zien voor hun eigen informatiebeheer of voor nieuwe initiatieven. De ontwikkeling van de 'Schelde-monitor', een Vlaams-Nederlands informatiesysteem over de Schelde die als opdracht recent werd toegewezen aan het VLIZ, is daar één voorbeeld van. Maar ook voor het beheer van literatuur scoort IMIS kennelijk goed: getuige de bereidheid tot opname van catalogi van Baltische mariene bibliotheken in de IMIS databank en het inpassen van IMIS als platform voor een Zwarte Zee informatiesysteem.

Het is tevens het kenmerk van degelijke informatie-systemen dat ze voldoende plastisch zijn om zich aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen en noden. Zo bleek na toetsing dat het metadatabank-luik van IMIS eigenlijk enkel voldeed om datasets beschikbaar te stellen, maar niet om die te beschrijven (zogenaamde 'beschrijvende metadata') en te beheren (waar en onder welke voorwaarden zijn data te vinden). In samenwerking met professor Jaak Monbaliu en dr. Suhyb Salama (KULeuven, Laboratorium Hydraulica) werd vervolgens gesleuteld aan dit luik van IMIS, waardoor straks een ruimer aanbod aan datasets kan worden aangeboden op een meer informatieve en vollediger manier.

Twee nieuwe websites beschikbaar via VLIZ kanalen

In het kader van een studie naar de ecologische impact van zandsuppleties op de Vlaamse stranden, heeft VLIZ zich geëngageerd om de website te ontwikkelen en te onderhouden. De studie wordt gefinancierd door de afdeling Waterwegen Kust van de administratie Waterwegen en Zeewezen (AWZ-WWK) en gecoördineerd door de sectie Mariene Biologie van de Ugent.

Via de VLIZ website kunnen sinds kort twee nieuwe initiatieven worden gevolgd. Het betreft een project over de ecologische impact van strandsuppleties - waarvoor VLIZ de website ontwikkelde - en een data-en-informatiesysteem over aaltjes en aasgarnalen 'NeMys' (VL)

Andere partners in dit project zijn het KBIN, het Instituut voor Natuurbehoud, het Renard Centre of Marine Geology en de onderzoeksgroep Protistologie en Aquatische ecologie van de Gentse universiteit. Eens de resultaten van deze studie bekend zijn, kunt u meer lezen over dit interessante thema op: <http://www.vliz.be/projects/beachsup/>.

De 'NeMys' database werd dan weer ontwikkeld door de sectie Mariene Biologie van de Gentse universiteit en biedt info aan over mariene aaltjes (Nematoda) en aasgarnalen (Mysida). Terwijl de input van gegevens geschiedde door Gentse onderzoekers, ontsproot de datastructuur uit een gezamenlijke actie met het Vlaams Marien Data- en Informatie Centrum van het VLIZ. De masterdatabank (<http://intramar.ugent.be/nemys/>) is nu ook via een 'mirror-site' bereikbaar op de website van het VLIZ (<http://www.vliz.be/vmdcdata/nemys/>).

De politiek van VLIZ inzake gegevensbeheer en -uitwisseling

Misschien vraagt u zich wel eens af welke visie het datacentrum van het VLIZ (VMDC) inneemt ten aanzien van de door ons beheerde gegevens. Het gaat immers steeds om uw gegevens of die van een collega, waarvoor hard gezwoegd is om die bijeen te krijgen. Wel, in deze laat het VMDC zich inspireren door wat leeft op internationaal vlak, in de schoot van de Intergovernmental Oceanographic Commission van UNESCO.

Het VMDC vervult bij het beheer van marien-wetenschappelijke data en informatie immers de rol van 'National Oceanographic Data Centre (NODC)' voor Vlaanderen binnen dit internationale netwerk. De resolutie over de 'IOC Oceanographic Data Exchange Policy', de afgelopen drie jaar voorbereid op diverse internationale werkgroepvergaderingen (waaronder één op 29-31 mei 2001 te Brussel, medegeorganiseerd door VLIZ) en afgelopen zomer goedgekeurd door de voltallige IOC Assembly, is dan ook een belangrijk basisdocument. Daarnaast proberen we ook mee te zijn met de allernieuwste trends, die bijvoorbeeld recent nog naar voor kwamen ter gelegenheid van de besprekingen gevoerd tijdens het Colour of Ocean Data Symposium te Brussel. In grote lijnen komt het erop neer dat we voorstanders zijn van een zo vrij mogelijke uitwisseling van gegevens, met inachtneming van de wens van hij/zij die de gegevens aanlevert, en bronvermelding bij gebruik. Wil je meer hierover weten, neem dan gerust contact op met de beheerder van het VLIZ datacentrum (wardvdb@vliz.be) of neem een kijkje op: <http://www.vliz.be/NL/Activ/Datacent/policy.htm>.

Hoeveelheid Schelde-informatie in het IMIS informatie-systeem gevoelig uitgebreid

In 2001 werd door het VLIZ een studie uitgevoerd die een overzicht gaf van de geldstromen naar het marien wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen. Eind maart 2003 kreeg het VLIZ van de afdeling Maritieme Toegang van de administratie Waterwegen en Zeewezen de opdracht om op een gelijkwaardige wijze een overzicht te geven van de middelen die jaarlijks door Vlaanderen gespendeerd worden aan financiering van onderzoek en monitoring op en rond het Schelde-estuarium. Deze opdracht, die in december 2003 werd afgerond, zorgde ervoor dat de hoeveelheid Schelde-gerelateerde informatie in IMIS gevoelig werd uitgebreid. Om te kunnen beschikken over een bruikbare inventaris van het Vlaamse onderzoek en monitoring op en rond het Schelde-estuarium, werden alles samen meer dan 100 nieuwe onderzoeks- en monitoringsprojecten in IMIS ingevoerd. De informatie hiervoor werd verkregen vanuit bestaande projectdatabanken of lijsten (IWETO, TWOL, FWO), maar werd vaak ook rechtstreeks bij de betrokken onderzoeksgroepen en instituten zelf opgevraagd. De resultaten van de studie staan te lezen in het eindrapport "Deneudt, K.; Vanden Berghe, E.; Mees, J. (2003). Oplijsting langdurige meetreeksen Schelde-estuarium: inventarisatie onderzoek en monitoring. Ref. St/2003.C. Vlaams Instituut voor de Zee: Oostende, Belgium. 16, + annexes pp.".

Interview met Kris Struyf

Kris Struyf (°1959, Wilrijk) is sinds kort de nieuwe conservator van het natuurpark 'Het Zwin' (<http://www.zwin.be>). Hij hield het na 16 jaar werk in de afdelingen zoölogie en educatie van het dierenpark Planckendael (Mechelen) voor bekeken, om zich vol enthousiasme in een nieuw avontuur te gooien. Wij hadden een aangenaam en pittig gesprek met Kris waarin we polsten naar zijn drijfveren, wensen en plannen in zijn nieuwe functie.

In korte tijd ben je bij het publiek bekend geworden als nieuwe conservator van het Zwin. Toch denk ik dat nog heel wat mensen je kennen van je Planckendael periode. Hoe ben je destijds eigenlijk aan de slag geraakt bij het dierenpark Planckendael?

Na mijn lagere en middelbare school te hebben gelopen in Antwerpen, ben ik biologie gaan studeren aan de Universitaire Instelling Antwerpen. Omdat ik vond dat een goede bioloog zowel over planten als dieren iets moest weten en ik van jongsaf aan gefascineerd was door dieren, koos ik de voor mij minst voor de hand liggende optie, plantkunde. Tijdens mijn jeugd maakten we zelden een verre reis, zodat ik me verdiepte had in de beestjes die ik in de tuin aantrof. Ook in de scouts was ik op kampen altijd bezig met de natuur, met vogels kijken of met het kleine rondkruipende grut. Toen ik op een bepaald moment besloot over te stappen van de scouts naar de natuurvereniging Natura-2000, was het hek helemaal van de dam. Ik beleefde er heel toffe jaren, deed mee aan heel wat kampen en fietste langsheen alle uithoekjes van mijn geboortestreek. Zo was het niet ongewoon om op een dagtocht van Berchem naar Saeftinghe te fietsen, door de polders van Kallo en Doel, een gebied dat daarna door de haven is ingepalmd. Na mijn universitaire studies heb ik mijn burgerdienst vervuld in de Zoo van Antwerpen. Ik werd er ingelijfd bij de opvoedkundige dienst, waar ik instond voor het klaarzetten van de zoekklasjes, de organisatie van de gidsbeurten en het samenstellen van nieuwe lespakketten. Dit sloot naadloos aan bij mijn interesse om te pogen een natuurboodschap over te brengen aan andere mensen. Nadat ik in 1976 mijn diploma van natuurgids had behaald, en ook later als Zoogids, investeerde ik veel van mijn tijd in het rondleiden van groepen in de natuur, of voor en achter de schermen in de Zoo. Na die burgerdienst heb ik eerst nog een jaar fysica,

chemie en biologie onderwezen aan het Sint-Gabriëlcollege te Boechout, waarna ik terecht kwam bij het Wereldnatuurfonds te Brussel.

Ik werkte al een jaar op de persdienst van WWF - waar ik betrokken was bij de redactie van het Panda tijdschrift e.a. - toen ik vernam dat men bij de Zoo op zoek was naar een bioloog voor het dierenpark Planckendael. Planckendael had zwarte sneeuw gezien en was toe aan een herstructurering om uit te kunnen groeien tot een volwaardig dierenpark. En daarvoor was nieuw personeel nodig. Ik kreeg er de verantwoordelijkheid over de dierenverzameling en tal van nieuwe projecten, waaronder diverse internationale kweekprogramma's met o.a. Przewalski paarden, Indische neushoorns en Europese otters. Samen met andere mensen o.a. van de Zoo van Antwerpen werd toen ook het concept uitgewerkt om Planckendael op te delen in verschillende continenten. Het was de periode dat bijvoorbeeld een eiland voor Dwergchimpansees ontstond in het Afrikaanse deel van het dierenpark en dat er ook veel wetenschappelijk onderzoek werd opgestart. Na 11 jaar ben ik dan verantwoordelijk geworden voor de dienst educatie.

Als ik terugkijk op je periode in Planckendael denk ik onbewust aan ooievaars. Zijn die ooievaars iets waarmee je je werk in het dierenpark graag geassocieerd ziet?

Jazeker. Ik vond en ik vind nog steeds dat je bescherming van inheemse soorten best kunt bepleiten door geschikte ambassadeurs hiervoor te zoeken. En de ooievaar is daar een goed voorbeeld van. Hoe boeiend het ook moge zijn om uit te pakken met exotische

kanjers als Indische neushoorns of mooie, dar-tele gazellen in de woestijn, je overtuigt er de mensen niet mee dat je inheemse natuur bedreigd wordt en dat ook zij een steentje kunnen bijdragen. Het blijft een gemakkelijke en ver-van-hun-bed show. Het is veel moeilijker om mensen warm te maken voor inheemse soorten, en zeker als het over een slak of een eenvoudig bruin vogeltje gaat. Je omzeilt dit probleem door symboolsoorten te nemen, die op de één of andere manier snel de aandacht kunnen trekken. Als symboolsoort onder de inheemse zoogdieren kozen we in Planckendael voor de Otter, een heel koddig en aantrekkelijk dier. Bij de vogels viel de keuze op de Ooievaar. De soort was wel degelijk inheems (geweest) - getuige hiervan oude gravures van kastelen uit de buurt, waar op ooievaarsnesten zichtbaar zijn - en Planckendael bleek ook nog op een trekroute te liggen en met de Dijlebeemden in de buurt te beschikken over prima voedselgebieden. Bovendien is de Ooievaar bekend uit volksverhalen als kindjesbrenger, is het een grote, opvallende vogel, met dan ook nog een opvallende manier van communiceren (snavelkleppen) en nestbouw. Na de nodige vergunningen en toestemmingen te hebben verkregen, ging het Ooievaarproject in 1985 echt van start. We bezaten in Planckendael reeds een paar gewiekte sukkelaars, en reeds enkele jaren naeen doken er wilde Ooievaars op tijdens de trek. Via uitwisselingen met andere parken en het intensief opkweken van jongen konden we een kweekgroep samenbrengen, waaruit die paartjes werden geselecteerd die het best zorgden voor hun nageslacht. Na vier jaar in aparte volières te hebben doorgebracht, kregen ze de vrijheid, wetende dat ze na zoveel jaren hun trekdrang zouden zijn kwijtgeraakt. Hun jongen zouden echter wel wegtrekken.

Probeerden jullie naast dit kweekprogramma nog op andere manieren aandacht te verkrijgen voor het lot van de Ooievaar?

Heel zeker. De eerste vogels hebben wij vrijgelaten in 1990. In de loop van de jaren groeide het aantal nesten tot een 22-tal, eerst alleen op de plaats waar we platforms hadden gezet en daarna ook spontaan in de bomen. Steevast slaagden we erin elke stap van dit proces in de pers te krijgen. Zo was het VRT-nieuws er bij toen de eerste jongen werden geboren en telkens als de jongen werden geringd. Dit laatste was overigens steeds

weer een sensatie, alleen al omdat het op zo een grote hoogte gebeurde dat een speciale firma een hoogtewerker diende in te zetten. En toen we het 10-jarig bestaan vierden van het ooievaarsproject, zorgde een nieuw contact voor een onverwachte wending.

Ik geraakte er aan de praat met Wim Van den Bossche, die al jaren bleek bezig te zijn met een satelliet-tracking programma met Ooievaars in Israël. Van het één kwam het ander en al snel groeide een samenwerking tussen AMINAL, Natuurpunt en Planckendaal. We zouden, door de jonge Ooievaars die wij elk jaar zagen wegtrekken uit te rusten met een satellietzender, nagaan hoe 'wild' die gekweekte Ooievaars zich gedroegen eens ze de broedplaats achter zich hadden gelaten. Door de satellietgegevens te analyseren kwamen we er al snel achter dat de criticasters die de Planckendaal-kolonie als iets semi-natuurlijk zagen, ongelijk hadden. De jongen, geboren uit halfnatuurlijke oudervogels, bleken immers op een volstrekt natuurlijke manier tot aan de oevers van de Niger te trekken. Het was trouwens ook een heel bijzondere ervaring om twee jaar na mekaar met het project 'Ooievaars zonder grenzen' (<http://www.ooievaars.vlaanderen.be>), de vogels ook daadwerkelijk met een jeep achterna te gaan tot aan de zuidpunt van Spanje.

Het natuurpark 'Het Zwin' heeft ook reeds decennia lang een kolonie Ooievaars. Zit die er voor iets tussen dat je na 16 jaar Planckendaal uiteindelijk weggetrokken bent naar de kust?

Inderdaad. Het is eigenlijk via het ooievaarsproject dat ik in het Zwin terecht ben gekomen. De heer Muylle van de Compagnie Het Zoute, de eigenaar van het Zwin, betoonde interesse voor een samenwerking rond Ooievaars. De ooievaarskolonie in het Zwin is immers veel ouder dan die in Planckendaal maar kon moeilijk tippen aan de persbelangstelling die er was o.a. voor het satellietopsporingsprogramma in Planckendaal. Toen hoorde ik dat ze eigenlijk een opvolger aan het zoeken waren voor conservator Guido Burggraave en van het één kwam het ander. Sommige mensen begrijpen dat niet echt goed, zeker als ze dan horen dat ik elke dag over en weer rij. Maar, hoe graag ik ook in Planckendaal heb gewerkt, ik had het gevoel dat het tijd was om te vertrekken. De directie was er geleidelijk aan de weg ingeslagen van het puur commerciële en daar voelde ik me niet zo goed meer bij. Zo spitsten ze zich meer en meer toe op evenementen die goed opbrachten, maar waarbij de link met het natuureducatieve soms compleet zoek geraakte. Ik geloofde en geloof nog steeds in de commerciële slagkracht van professioneel uitgewerkte natuureducatieve activiteiten, maar

kreeg hoe langer hoe meer het gevoel daar alleen mee te staan. Toen ik de opportuniteit kreeg om in het Zwin te gaan werken, heb ik mijn conclusies getrokken.

Als ik je goed begrijp, vind je dat het commerciële aspect en het educatieve in parken als Planckendaal maximaal op elkaar dienen te worden afgestemd. Is dit ook wat je wil bereiken met je nieuwe plannen voor het Zwin?

Jazeker. Ik vind het hoegenaamd niet 'vies' om investeringen te doen in natuur of in het duurzaam beheer van terreinen en daar één of andere commerciële activiteit aan te koppelen. Meer nog, het is vaak essentieel om zo aan de nodige fondsen te komen voor je plannen, voor de uitvoering en het onderhoud en voor een duurzaam natuurbeheer. En daarin begrijp ik soms de groene sector niet goed. Ik ken voldoende deze sector om me te kunnen inleven in de gevoeligheden die er heersen. Ik ben ook nog met de groene fietsers gaan manifesteren tegen de metallurgie in Hoboken en heb met vele mensen uit dit en andere milieus nog steeds goede contacten. Toch vind ik het niet gepast als men beweert dat het Zwin één van de duurste natuurreservaten van ons land is. Dat is zand in de ogen strooien van de mensen. Alle bezoekerscentra kosten immers geld, ook al geeft een gratis toegang de illusie dat je er niet voor betaalt. Via je belastingen heb je immers ook voor de bezoekerscentra van de overheid betaald. Natuur mag er dan wel zijn voor iedereen, als je ze goed wil beheren en behouden kost dat geld. Ook de eigenaar van het Zwin, de Compagnie Het Zoute, moet personeel en andere kosten betalen als ze bezoekers op een gepaste manier wil ontvangen. Op het moment is het Zwin een nuloperatie, mede door het dalend aantal bezoekers. Willen we het Zwin opnieuw aan de bezoeker kunnen aanbieden in een hedendaagse verpakking, dan zullen ook activiteiten moeten worden ontwikkeld die het zaakje bekostigen. Het hoeft hoegenaamd niet 'vies' te zijn om natuureducatieve initiatieven een commercieel tintje te geven, op voorwaarde dat ze kaderen in een ruimer perspectief. De natuurparken in Afrika bestaan toch ook bij de gratie van het ecotourisme, en hetzelfde kan gezegd worden van de multi-miljoenen business die het walvistoe-risme is geworden.

Hoe zie je concreet de toepassing van dit principe bij het implementeren van het nieuwe plan voor het Zwin?

Het nieuwe plan is van in het begin bedoeld om het oorspronkelijk idee van de stichter van het Zwin, graaf Leon Lippens, nieuw leven in te blazen en in een modern kleedje te presenteren aan de bezoekers.

Toen graaf Leon Lippens het destijds lanceerde was het heel revolutionair en werd het dankbaar overgenomen door andere internationale bezoekerscentra. Kort samengevat komt het erop neer de bezoeker - vooraleer hij/zij het natuurgebied wordt ingestuurd - eerst een inleidend bezoek aan te bieden die het natuurgebied in een notendop voorstelt. Je kunt er van nabij kennis maken met de typische karakteristieken van het gebied en met de belangrijkste vogelsoorten die je straks misschien wel in het wild te zien krijgt. Ook in het nieuwe bezoekerscentrum van het Zwin willen we een educatief wandelpark combineren met het natuurreservaat, maar dan op een eigentijdse wijze. In het huidige Zwinpark is het de bedoeling om de mensen te laten wandelen door typische biotopen van de Zwinstreek: een stukje bos, een bosrand, een polder, een oud en gefixeerd duin, een jong duin, het strand en de zee, het slik en de schorre. We willen dat doen door heel grote netvolières te construeren waardoor de mensen kunnen wandelen. Zo kunnen ze de sfeer voelen van dit landschap en tevens een aantal typische vogelsoorten van dichtbij observeren.

Daarnaast willen we een oplossing vinden om bezoekers te kunnen opvangen bij regenweer. Er zijn immers veel groepen die lang op voorhand reserveren en als het dan hondenweer is, staan ze bijna letterlijk in de kou. Het is de bedoeling een groter inkomgebouw te ontwikkelen in een stijl die bij de omgeving past en waar we films en tentoonstellingen kunnen aanbieden in een speciaal daarvoor voorziene ontvangstruimte. In een permanente tentoonstelling willen we de mensen laten kennismaken met het natuurgebied en stellen we het Zwin voor als een internationale luchthaven voor vogels. Vogels vertrekken en komen in het Zwin immers aan in grote getale. Dit boeiende verhaal van de trek van het hoge noorden tot het verre zuiden, wordt het onderwerp van een tentoonstelling, waarbij de parallellen met een echt vliegveld (met beeldschermen, vertrek- en aankomsttijden, etc.) niet uit de weg worden gegaan.

En tenslotte willen we in het nieuwe plan ook aandacht vragen voor de activiteiten achter de schermen, zoals het voederen van de vogels en het vogelringwerk. Beide activiteiten vinden reeds sinds jaar en dag plaats in het Zwin, maar zullen nu van achter de coulissen worden gehaald. Vogels vangen, determineren, ringen, meten, wegen en dan terug vrijlaten in het bijzijn van bezoekers heeft veel succes en hetzelfde geldt bij het voederen van al die verschillende soorten kustvogels, elk met hun eigen trucjes en specialiteiten.

Hoever staat het met de uitwerking van dit plan?

Om het bezoekerscentrum te kunnen vernieuwen zijn een aantal vergunningen noodzakelijk. Het basisdocument dat nodig is om die vergunningen te kunnen aanvragen is het milieueffectenrapport. Het Zwin is immers zowat tienvoudig beschermd (o.a. als Habitatrichtlijngebied, Vogelrichtlijngebied, Ramsar-gebied, beschermd landschap, natuurgebied op het Gewestplan, deel van het Vlaams Ecologisch Netwerk) en ingrepen in een dergelijk gebied vereisen de nodige afweging. We hopen dat dit milieueffectenrapport kan afgerond worden in de loop van de maand februari. Bij de ontwikkeling van dit milieueffectenrapport zijn tal van aanpassingen doorgevoerd in functie van waterbeheer, energiebeheer en grondverplaatsingen, waardoor - in tegenstelling tot wat in de pers is verschenen - de uitkomst positief is voor het milieu. Ik denk dat de negatieve opspelingen veeleer een uiting zijn van een politiek spel dat een paar partijen groener moet voorstellen dan ze in werkelijkheid zijn. We hebben ons dan ook niet gemengd in die politieke discussie omdat wij er zeker van zijn dat het plan inhoudelijk correct is en zelfs op verschillende punten een vooruitgang betekent, zoals op het vlak van waterbeheer, energiebeheer en het omgaan met afvalstoffen.

Op 21 maart 2003 had het VLIZ het genoegen om een feestzitting te mogen organiseren ter gelegenheid van 50 jaar Zwin en de opruststelling van conservator Guido Burggraave. Je hebt nog een jaar als nieuwe medewerker gefungeerd naast conservator Guido Burggraave, die gedurende meer dan dertig jaar fungeerde als het boegbeeld van het Zwin. Welk aspect in de figuur van Guido is je het meest bijgebleven?

Guido was en is heel fier over het natuurgebied het Zwin. Het sierde hem dat hij het Zwin altijd het mooiste gevonden heeft dat bestond in ons land. Hij kan ook na 30 jaar nog steeds even verwonderd en enthousiast zijn over kleine ontdekkingen of vogelwaarnemingen. Ik heb dat altijd prachtig gevonden.

Iets heel anders nu. Je was nog niet zo lang in het Zwin, toen de problemen met de Tricolor-olie het natuurgebied bedreigden. Er ontstond toen discussie tussen Vlamingen en Nederlanders over de te volgen strategie ter bescherming van het Zwin, o.a. over de vraag of het opwerpen van een zanddam wel wenselijk was. Hoe zie je die samenwerking met Nederland, die toch ook eigenaar is van een deel van het Zwin?

Ergens ware het gemakkelijker geweest indien het Zwin volledig op Vlaams grondgebied had gelegen, maar het is nu eenmaal niet zo. Een natuurgebied houdt immers geen rekening met grenzen en moet als één geheel worden beheerd. Naar aanleiding van het incident met de Tricolor waren de contacten met de Nederlanders aanvankelijk stroef, maar al snel bleek dat het niet dé Nederlanders waren die er een andere visie op na hielden, maar slechts één persoon. Dat maakte de samenwerking toen moeilijk. Het positieve uit heel die zaak is dat uiteindelijk het rampenplan voor het Zwin, op initiatief van de arrondissementscommissaris van de provincie West-Vlaanderen Johan Debyser, herschreven is. Dat wil niet zeggen dat alle plooiën gladgestreken zijn en dat er geen enkel verschil meer is in visie, maar nu zijn er wel duidelijke prioriteiten vastgelegd die moeten voorkomen dat in rampsituaties onnodig tijd wordt verloren. Om discussies over de effecten van de afsluiting van het Zwin met een zanddam in de toekomst te vermijden, zijn we ook een samenwerking aangegaan met de Sectie Mariene Biologie van de Universiteit Gent. Die mensen hebben bodemdierstalen genomen voor en na de afsluiting, en blijven dit continueren zodat we met wetenschappelijke gegevens ons beheer kunnen onderbouwen. Ik vind die samenwerking met wetenschappelijke instellingen, educatieve organisaties en andere verenigingen van mensen die bezig zijn met de kust en de zee heel belangrijk. Een dergelijk netwerk is een welgekomen versterking voor het beperkt personeelsbestand in het Zwin.

Die wil tot samenwerking met wetenschappers zal het lezerspubliek van de VLIZ Nieuwsbrief, waaronder veel mariene wetenschappers, ongetwijfeld toejuichen. Zie je in de toekomst bijkomende mogelijkheden om hen bij het Zwingebeuren te betrekken?

Zeker en vast. Wij staan volledig open voor alle vormen van samenwerking, zolang die verenigbaar zijn met de doelstellingen van het Zwin. De meeste onderzoekers die de voorbije 2-3 jaren contact met ons hebben opgenomen om een studie te verrichten in het Zwin, hebben we dan ook die kans geboden. Naast het onderzoek op bodemdieren door de mariene biologen van de Gentse universiteit, hebben we hier een student gehad die onderzoek deed naar kleine wormpjes (nematoden) die schade kunnen toebrengen aan het wortelstelsel van Helmgras, een studie met toepassingen voor het kustverdedigingsbeleid. Mensen van het KMI hebben een magnetisch meetpunt geplaatst in de duinen van het Zwin en de Université Catholique de Louvain ontwikkelde een nieuwe methode om de trek bij vogels te kunnen volgen. Ook de samenwer-

king met het KBIN voor wat betreft het vogelringwerk werd van onder het stof gehaald en met de vleermuizenwerkgroep werd samengewerkt om een bunker halvingebouwd in de internationale dijk in te richten als vleermuizenoverwinteringsplaats. Je ziet, waar we kunnen samenwerken, doen we dat graag.

Niettegenstaande je drukke agenda merk ik dat je ook nog regionaal verantwoordelijke bent voor Europa en het Midden-Oosten binnen de International Zoo Education Association. En dat je ook nog de tijd vindt om bijvoorbeeld boekjes te schrijven over zeedieren.

Dat klopt, zij het dat ik mijn engagement bij de International Zoo Education Association in het najaar zal moeten opzeggen vanwege te druk. Het boekje dat ik pleegde over de kriebelbeestjes van de zee vormt dan weer het logische vervolg op twee eerdere werkjes die ik publiceerde over de kriebelbeestjes in de tuin en in huis.

Tot slot. Zijn er zaken die je nog graag aan ons lezerspubliek kwijt wil en die nog niet aan bod kwamen?

Twee zaken zou ik nog willen meegeven. De vernieuwing van het Zwin zal nog wel wat op zich laten wachten, al is het maar omdat het verkrijgen van alle vergunningen nog 2-3 jaar kan duren. Om te vermijden dat mensen gaan denken dat de nieuwe wind al is gaan liggen omdat ze nog niets concreets zien veranderen willen we de vernieuwingsgedachte gestalte geven met educatieve activiteiten. Acties in het kader van de Week van de Zee of de inrichting van één of meerdere tentoonstellingen passen daar perfect in. Zo komt er in het voorjaar alvast een nieuwe tentoonstelling rond de olievervuiling van de Tricolor en de gevolgen voor het Zwin, een initiatief dat wordt uitgewerkt samen met diverse partners waaronder het VLIZ.

Ten tweede zou ik hen die kritiek spuien op de eigenaar van het Zwin in alle eerlijkheid willen oproepen om onbevooroordeeld de situatie te bekijken. Men redeneert nogal snel dat de eigenaar van het Zwin, die tevens een vastgoedfirma vertegenwoordigt, alleen op geld uit is en daarom het Zwin niet wil afstaan. Daarbij vergeet men echter dat het dankzij graaf Leon Lippens is dat in 1952 het gebied niet werd opgehoogd en verkaveld, en het eerste natuurreservaat van België het levenslicht zag. Ik vind het toch wel chique wat die firma heeft gedaan en ben ervan overtuigd dat, indien elke vastgoedfirma zo zou te werk gaan, Vlaanderen er op vlak van natuur toch wel anders zou hebben uitgezien!

Kort

Scheldefonds en Schelde InformatieCentrum pakken uit met heuse krant

Op 16 december 2003 was de pers goed vertegenwoordigd in Doel om de presentatie van de eerste Vlaams-Nederlandse Scheldekrant bij te wonen. De Scheldekrant is een initiatief van het Schelde InformatieCentrum en het Scheldefonds, beide Vlaams-Nederlandse organisaties die de Schelde als werkgebied hebben. Stuwende krachten achter deze kleurige en informatieve publicatie, zijn Ann Govaerts en Bregje Beyst, beide werkzaam op het VLIZ respectievelijk als coördinator van het Scheldefonds en Vlaams medewerker van het Schelde InformatieCentrum. In de krant komen heel gevarieerde onderwerpen aan bod zoals visserij, economie, natuur, uitstapjes langs het estuarium of interessante boeken over de Schelde. Maar ook serieuze zaken zoals de veiligheid tegen overstromingen en de verrichtingen van ProSes (Projectdirectie Schelde-estuarium) worden niet geschuwd. De Scheldekrant is gratis te verkrijgen in de bibliotheken en gemeentes langs de Westerschelde en Zeeschelde en bij heel wat bezoekerscentra en toeristenbureaus. Extra exemplaren zijn te bestellen bij het Schelde InformatieCentrum (info@schel-denet.be) of bij het Scheldefonds (info@scheldefonds.org).

'Bestuurder' Peter Donk van Rijkswaterstaat (Hoofdafdeling Water, Directie Zeeland) reikt symbolisch de nieuwe Scheldekrant uit aan 'burger' Ronald Eijlers, Scheldeloods van het Nederlandse Loodswezen. De overhandiging symboliseert tevens het grensoverschrijdende karakter van de krant (E-ND)

Tijdens de persconferentie werd niet alleen de Scheldekrant voorgesteld, maar werd ook een woordje uitleg gegeven over het Schelde InformatieCentrum en het Scheldefonds, de initiatiefnemers van dit project (E-ND)

Op 16 december 2003 was de pers goed vertegenwoordigd in Doel om de presentatie van de eerste Vlaams-Nederlandse Scheldekrant bij te wonen. Tevens kreeg het verzamelde publiek de gelegenheid om een aantal concrete initiatieven 'live' te bezichtigen (E-ND)

Het voltallige team van het Schelde InformatieCentrum en het Scheldefonds bliken tevreden terug op een geslaagde dag (E-ND)

Strategische milieueffectenrapportage Schelde-estuarium: VLIZ betrokken

Vlaanderen en Nederland hebben met elkaar afgesproken een zogeheten Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium op te stellen. Dit is een samenhangend pakket van maatregelen en projecten die een eerste belangrijke stap dienen te vormen in een langetermijn visie op het estuarium. Deze langetermijn visie is de vertaling van een gemeenschappelijke Vlaams-Nederlands bereidheid om de veiligheid tegen overstromingen, de toegankelijkheid voor zeeschepen en de natuurlijkheid van het estuarium met elkaar te verzoenen. Een belangrijke stap in het voorbereiden van de Ontwikkelingsschets 2010 is de opmaak van een Strategisch Milieueffectenrapport (S-MER). Vermits het een unieke grensoverschrijdende aanpak betreft is de procedure hiervoor, die momenteel loopt, afgeleid uit de Europese, Vlaamse en Nederlandse regels voor milieueffectenrapportage. Over de te volgen richtlijnen m.b.t. de inhoud van het S-MER dient een gezamenlijke Vlaams-Nederlandse commissie advies te verlenen aan het bevoegde gezag. Deze 'Schelde m.e.r.-Commissie' bestaat uit een werkgroep van de Nederlandse Commissie voor de milieueffectrapportage, aangevuld met Vlaamse deskundigen, die zijn aangewezen door de Cel mer. In deze Commissie zetelen ook Jan Mees en Jan Seys van het VLIZ.

Een barometer voor de kust

Een duurzaam beheer van onze kust. Dat is de ultieme doelstelling die het Coördinatiepunt Kustbeheer - waarvan VLIZ deel uitmaakt - voor ogen heeft. Een beheer dat rekening houdt met de toeristische en andere economische belangen, met een gezonde sociale - en leefomgeving, alsook met het natuurlijk ecosysteem en het leefmilieu. Om na te gaan of het beleid een duurzame richting uitgaat is het ontwikkelen en opvolgen van een zogenaamde 'duurzaamheidsbarometer' van groot belang. Zo'n barometer bestaat uit een set gegevens of zogenoemde indicatoren, die elk op zich vanuit een bepaalde invalshoek een maat vormen voor een duurzame ontwikkeling. Door een regelmatige evaluatie van de indicatoren kunnen we nagaan of een gebied evolueert in de richting van of net weg van duurzaamheid.

In het afgelopen jaar ontwikkelde het Coördinatiepunt Kustbeheer een heuse duurzaamheidsbarometer voor onze kust, die moet toelaten om ontwikkelingen op te volgen en advies te geven bij het nemen van beslissingen voor de toekomstige ontwikkeling van de kust. Vanuit een

In het kader van een Interreg IIIB project, zal Ann-Katrien Lescauwet vanaf 1 januari 2004 het VLIZ team vervoegen, om te werken aan een set duurzaamheidsindicatoren voor de zuidelijke Noordzee. Op de foto is Ann-Katrien (op tafelrand) te zien tijdens een workshop in Brazilië, n.a.v. mariene projecten die ze daar in het verleden uitvoerde (AL)

uitgebreide lijst van 301 indicatoren, werden tijdens workshops met eindgebruikers (gemeenten, HORECA, havenbesturen, milieuverenigingen, ambtenaren, sportclubs, etc.) de 50 meest relevante indicatoren uitgekozen. Omdat de opvolging van 50 indicatoren erg veel tijd zou vergen, werd de lijst nogmaals besproken en tot een werkbare 20 indicatoren beperkt. Voor deze 20 indicatoren werden de gegevens voor verschillende jaren opgevraagd, voor de ganse kust en indien mogelijk zelfs per kustgemeente. Deze gegevens zullen vanaf het voorjaar 2004 raadpleegbaar zijn op <http://www.kustbeheer.be>. Het rapport van de studie met een detailbeschrijving en achtergrondinformatie van de kustbarometer kan nu al opgevraagd worden op diezelfde website of bij het Coördinatiepunt Kustbeheer op Tel.: +32/(0)59 34 21 47.

Een duurzaamheidsbarometer is trouwens geen exclusiviteit voor onze kust. In 2001 ging, in het kader van het Interreg IIIB project SAIL, een parallel proces van start voor de zuidelijke Noordzee. Het Vlaams Instituut voor de Zee zal vanaf januari 2004 werken aan een set indicatoren voor het opvolgen van duurzame ontwikkeling in dit inter-regionaal kustgebied (Nord Pas-de-Calais, Zeeland, West-Vlaanderen, Kent en Essex). Hiermee zullen trends in o.a. het gebruik van ruimte op land en zee, economie, verontreiniging,

toerisme en biodiversiteit in kaart worden gebracht. Onze barometer voor de kust wordt zo meteen een vaste waarde in dit ruimer beeld voor de zuidelijke Noordzee. In het najaar 2005 worden de resultaten in een *State of the Southern North Sea* rapport gebundeld en op internet beschikbaar gemaakt voor alle eindgebruikers. Voor meer informatie omtrent het SAIL initiatief kan u terecht bij <http://www.sailcoast.org>. Voor het uitwerken en opvolgen van deze SAIL indicatoren vervoegt Ann-Katrien Lescauwet per 1 januari 2004 het VLIZ (annkatrien.lescauwet@vliz.be).

V L I Z

Het VLIZ in een notendop

Het Vlaams Instituut voor de Zee vzw werd in 1999 opgericht door de Vlaamse regering, de provincie West-Vlaanderen en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen.

Het VLIZ ondersteunt het zeewetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen en bouwt hiertoe een coördinatieforum, een oceanografisch platform en het Vlaams Marien Data- en Informatiecentrum uit. VLIZ fungeert als internationaal aanspreekpunt en verstrekt adviezen op vraag van de overheid of op eigen initiatief. Het VLIZ staat ook in voor wetenschapspopularisering, sensibilisering en de verdere valorisatie van de mediatheek. Binnen het kader van een beheersovereenkomst ontvangt het VLIZ een jaarlijkse toelage van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en van de provincie West-Vlaanderen.

Voorzitter van de raad van beheer is de heer Paul Breyne, gouverneur van West-Vlaanderen. In de raad zetelen academici verbonden aan Vlaamse universiteiten, vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid en van de provincie West-Vlaanderen, en afgevaardigden uit de mariene economische sector. Voorzitter van de wetenschappelijke commissie is prof. dr. Patric Jacobs. Deze commissie adviseert de raad van beheer inzake wetenschappelijke aangelegenheden. De samenstelling weerspiegelt het multidisciplinaire en interuniversitaire karakter van het VLIZ, met onderzoekers van de zes Vlaamse universiteiten, van de Vlaamse en federale onderzoeksinstituten, en vertegenwoordigers van bevoegde administraties.

Het VLIZ heeft een interfacefunctie tussen wetenschappelijke middelen, overheidsinstanties en het grote publiek. Wie interesse heeft voor het wetenschapsgerelateerde kust- en zeegebeuren, kan individueel of als groep aansluiten als sympathiserend lid van het VLIZ.

Uitgebreide informatie
over het Vlaams Instituut
voor de Zee is beschikbaar
op de website
(<http://www.vliz.be>)
of bij het secretariaat
(e-mail: info@vliz.be)

*Geïnteresseerden kunnen
sympathiserend lid worden van
het VLIZ.*

*Speciale reducties gelden voor
studenten en doctorandi.*

*Een formulier voor het
aanvragen van lidmaatschap kan
verkregen worden via het secreta-
riaat of via de website.*

